

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

AALBORG UNIVERSITET

Institut for Kultur og Læring

Rummet som pædagogisk medspiller

En posthumanistisk undersøgelse af rummets betydning for pædagogikken på Dagtilbuddet NOVA

Asser Frederiksen

Studienummer: 202332274

Master i Læreprocesser – Specialisering i Pædagogisk Ledelse

Speciale vejleder: Ida Spangsberg

Anslag: 113.350

Afleveringsdato: 26. maj 2026

Abstract

This thesis investigates the significance of materiality and physical space in pedagogical practice. The study focuses on Dagtilbuddet NOVA and explores how spatial configurations and objects contribute to shaping everyday pedagogical life. NOVA is a special education day centre for adults with autism spectrum disorders and cognitive challenges and has recently undergone a significant relocation from scenic surroundings to a brutalist concrete building in Lyngby.

The project is grounded in a posthumanist theoretical framework, drawing on an onto-epistemological perspective and the concept of situated knowledge (Haraway, 2018). The analysis is informed by the concepts of *scripts* and *de-descriptions* (Akrich, 1992) as well as *thing-power* (Bennett, 2021), which are used to understand the agency of space and nonhuman actors in pedagogical contexts.

The empirical material consists of photographs taken in NOVA's physical environment and is analysed using visual ethnography based on Sarah Pink's methodological approach. This method enables a reflexive and embodied engagement with materiality, aligned with Haraway's perspective on knowledge as situated.

The analysis shows that space and objects are not merely passive settings for pedagogy but actively shape and regulate it. Through the photographs, it becomes evident how architecture, objects and aesthetic choices may support or disrupt pedagogical intentions—and how materiality contains scripts that can be appropriated or resisted. The meaning of space is not fixed, but relational, situated and continuously negotiated.

The study highlights the need to consider pedagogy and space in interplay and suggests that materiality should be understood as a co-constitutive actor in special education practice

Indholdsfortegnelse

Abstract	ii
Liste over fotografier anvendt i projektet	iii
Indledning og problemfelt.....	1
Problemformulering	3
<i>Undersøgelsesspørgsmål.....</i>	<i>3</i>
Grøn Omsorg i praksis - Damsgaardens fysiske og pædagogiske sammenhæng	4
Videnskabsteoretisk perspektiv	6
State of the art i en posthumanistisk kontekst	9
Projektets metodologi	12
<i>Det etnografiske genstandsfelt</i>	<i>12</i>
<i>Visuel etnografi.....</i>	<i>13</i>
<i>Motivet</i>	<i>14</i>
<i>Den praktiske tilgang til fotografering.....</i>	<i>14</i>
<i>Opsamling og kobling til analyse.....</i>	<i>15</i>
Teoretiske perspektiver	16
<i>Materialitetens betydning for pædagogikken.....</i>	<i>17</i>
De-scription og rummets betydning.....	18
Bennetts thing-power.....	19
Undersøgelse i egen organisation.....	20
<i>At falde for gudetricket</i>	<i>21</i>
<i>Politik og etik frem for epistemologi?</i>	<i>21</i>
Etiske overvejelser i en posthuman analyse.....	23

Diskuterende analyse	26
<i>Den tomme hvide gang</i>	<i>28</i>
<i>De velorganiserede køkkenskuffer</i>	<i>31</i>
<i>Affaldssystemet som pædagogisk assemblage.....</i>	<i>35</i>
<i>Det store opholdsrum – appropriering, materialitet og pædagogisk potentiale.....</i>	<i>38</i>
Fotografi 10: Opholdsrum billede 1.....	38
Fotografi 11: Opholdsrum billede 2.....	40
Fotografi 12: Opholdsrum billede 3.....	43
Fotografi 13: Opholdsrum billede 4.....	46
En diskussion med teori og med mig selv	49
Konklusion på undersøgelsen.....	53
Perspektivering	56
Litteraturliste	58
Bilagsliste.....	59

Liste over fotografier anvendt i projektet

Fotografi 1 Huset på Skindersøvej og hestefolden	2
Fotografi 2 NOVA	2
Fotografi 3 Damsgaardens gårdmiljø.....	4
Fotografi 4 Damsgaarden med have og marker	5
Fotografi 5: Den tomme hvide gang	29
Fotografi 6: De velorganiserede køkkenskuffer.....	32
Fotografi 7 Udsnit af tekst på køkkenskuffer.....	32
Fotografi 8: Køkkenø.....	33
Fotografi 9: Affaldssortering	35
Fotografi 10: Opholdsrum billede 1	38
Fotografi 11: Opholdsrum billede 2	40
Fotografi 12: Opholdsrum billede 3	44
Fotografi 13: Opholdsrum billede 4	46

Indledning og problemfelt

Dagtilbuddet Skindersøvej står over for en gennemgribende forandring. Da jeg tiltrådte som daglig leder i oktober 2024 – først som konstitueret og senere i en permanent stilling – var oplægget fra direktøren, at mit primære fokus skulle være at sammenlægge to afdelinger samt håndtere og koordinere en fysisk flytning til en ny lokation, hvor de to afdelinger skulle forenes.

Det blev dog hurtigt tydeligt for mig, at denne opgave blev overskygget af dybere strukturelle udfordringer i institutionen. Personalegruppen var splittet og havde svært ved at samarbejde. Den bestod primært af ufaglærte medarbejdere, og der manglede en fælles pædagogisk vision. Derudover skulle der implementeres en dokumentationspraksis, og mange andre nødvendige udviklingstiltag lå og ventede. Opgaverne var – og er fortsat – mange, og der var nok af udfordringer, videnshuller, implementeringstiltag og ledelsesmæssige problematikker, der kunne danne baggrund for masterprojektets genstandsfelt. Alligevel var det noget helt særligt ved flytningen til den nye lokation, der vakte min nysgerrighed og interesse for fordybelse.

Min primære opgave var, som nævnt, at gennemføre flytningen til den nye lokation. Dette fandt sted i midten af januar, hvor de to afdelinger blev sammenlagt på den nye matrikel i Lynge, Nordsjælland. I den forbindelse skiftede dagtilbuddet navn fra Dagtilbuddet Skindersøvej til Dagtilbuddet NOVA – fremover blot omtalt som NOVA.

Bygningen, der nu huser NOVA, er markant anderledes end den matrikel, hvor Dagtilbuddet Skindersøvej oprindeligt havde til huse. Skindersøvej 75 i Helsingør var en idyllisk bindingsværksvilla, naturskønt beliggende ved en stor skov og kun en kort gåtur fra Gurre Sø. Med et stutteri som nabo gik græssende heste bogstaveligt talt lige uden for døren. Tanken bag Dagtilbuddet Skindersøvej var at skabe en pendant til Botilbuddet Damsgaarden, i og med at de to institutioner har samme ejer. Damsgaarden er en bondegård lidt uden for Gilleleje, hvis pædagogiske profil baserer sig på principperne i Grøn Omsorg (Green Care), der bygger på fire kerneelementer: have, natur, dyr og socialt landbrug (<https://www.greencarenetvaerk.dk/>).

Fotografi 1 Huset på Skindersøvej og hestefolden

Målet var, at Dagtilbuddet Skindersøvej skulle arbejde ud fra de samme pædagogiske principper, som har givet Damsgaarden en stærk faglig profil og et godt ry inden for botilbudsområdet. Jeg fremhæver disse forhold, fordi de har stor betydning for mit projekt. Forskellen mellem de gamle og nye rammer er markant. For at illustrere dette vil jeg nu skitsere dagtilbuddets nye fysiske rammer. Når man ankommer til NOVA, mødes man af en massiv, rektangulær bygning i to etager med et bruttoareal på 611 m² per etage. Facaden domineres af rå betonelementer og kraftige koboltblå vinduesrammer. I hver ende af bygningen fører store ståltrapper op til flugtveje. Foran bygningen breder sig en enorm, monoton flade af SF-sten, der udgør parkeringspladsen – en betonørken uden nogen form for grønt.

Fotografi 2 NOVA

Indvendigt består bygningen af smalle, hvide gange og store, ensartede rum, hver med et fastkarmsvindue i hærdet glas, så man fra gangen kan kigge ind. Gulvene er belagt med linoleum,

lofterne består af rektangulære industriloftsplader, og hele bygningen oplyses af et utal af fluorescerende lysstofrør.

Som det fremgår, er der en markant kontrast mellem de gamle og de nye rammer. Grøn Omsorg er næppe det første, man tænker på, når man ser den brutalistiske betonbygning, det betyder at NOVA skal finde sin egen identitet, sin egen pædagogiske retning, sin egen metier. Og i den forbindelse er det spændende at undersøge, hvordan de nye rammer spiller ind og hvilken betydning de har for den pædagogik der skal og kan udføres på denne lokation.

På baggrund af disse overvejelser og betragtninger det oplagt at undersøge, hvordan de nye fysiske rammer på NOVA ikke blot sætter en ydre ramme for pædagogikken, men også virker med – og nogle gange imod – de pædagogiske intentioner og praksisser, der udfoldes i hverdagen.

Min undersøgelse tager udgangspunkt i et visuelt, posthumanistisk blik på materialitetens rolle og rummets agens i pædagogisk praksis. Jeg har derfor formuleret følgende problemformulering:

Problemformulering

Hvilken betydning giver rummet for den mulige udøvede pædagogik på Dagtilbuddet NOVA?

Undersøgelsesspørgsmål

For at kunne besvare ovenstående problemformulering har jeg formuleret følgende undersøgelsesspørgsmål. De skal både forankre undersøgelsen i den valgte teoretiske ramme og samtidig bidrage de til en klar og stringent struktur i arbejdet med projektet:

- Hvordan aktualiseres pædagogiske scripts og de-scriptions i NOVA's fysiske rum?
- Hvordan udøver materielle objekter og rumlig struktur en form for agens i pædagogiske sammenhænge?
- Hvordan kan visuelle etnografiske fotografier bidrage til erkendelse af rummets betydning i pædagogisk praksis?

Grøn Omsorg i praksis - Damsgaardens fysiske og pædagogiske sammenhæng

Som jeg påpeger i problemfeltet, var der en tydelig overensstemmelse mellem Damsgaarden, hvor jeg tidligere var leder, og den udøvede pædagogik – Grøn Omsorg. Dette afsnit har til formål at tydeliggøre den forskel, der er mellem Damsgaarden og NOVA og har samtidig til formål at pointere, hvordan samspillet mellem fysiske rammer, lokation og pædagogik interagerede med hverandre.

Grøn Omsorg blev brugt som en referenceramme for al anden pædagogisk aktivitet på Damsgaarden. Haven, dyrene og vores enorme køkkenhave blev anvendt til at skabe rammerne for den pædagogiske virkelighed. ADL tog udgangspunkt i Grøn Omsorg. Social træning foregik fx i haven. Rammerne gjorde det muligt. Det var autentisk. Det blev brugt som en samlende pædagogisk retning for både personale og beboere.

Fotografi 3 Damsgaardens gårdmiljø

På Damsgaarden var de fysiske rammer og den pædagogiske tilgang i tæt samspil. Grøn Omsorg fungerede ikke blot som en metode, men som en grundlæggende præmis, der var indlejret i stedets struktur og hverdag. Den naturnære placering og tilstedeværelsen af dyr, køkkenhave og grønne arealer skabte en autentisk ramme, hvor pædagogiske aktiviteter blev meningsfulde og

praksisnære. ADL-træning blev en naturlig del af hverdagen, fordi beboerne indgik i reelle driftsopgaver såsom pasning af dyr, dyrkning af afgrøder og høst af frugter og grøntsager. Social træning fandt sted i haven, hvor samarbejde om praktiske opgaver gav mulighed for relationsdannelse i en uformel og tryk kontekst. De fysiske rammer muliggjorde således den pædagogiske praksis og gjorde den håndgribelig for både beboere og personale. Dette skabte en fælles forståelse af pædagogikken og en rød tråd i hverdagen, hvilket gjorde Grøn Omsorg til en identitetsbærende ramme for Damsgaardens praksis. Samtidig fungerede de naturskønne omgivelser som et vigtigt trækplaster – både for rekruttering af personale og for samarbejdspartnere, der så værdien i den helhedsorienterede tilgang.

Fotografi 4 Damsgaarden med have og marker

Denne overensstemmelse mellem de fysiske rammer og den pædagogiske retning på Damsgaarden står i skarp kontrast til de nye vilkår på NOVA. Hvor Damsgaarden kunne bygge sin praksis direkte ind i omgivelserne, er det på NOVA nødvendigt at gentænke pædagogikken, da bygningen og dens omgivelser ikke i sig selv understøtter en bestemt pædagogisk tilgang. Dette skaber et behov for at undersøge, hvordan fysiske rammer påvirker pædagogisk praksis, og hvordan en pædagogisk retning kan skabes i en kontekst, hvor de fysiske omgivelser ikke på forhånd definerer denne.

Videnskabsteoretisk perspektiv

I dette afsnit præsenterer jeg det videnskabsteoretiske perspektiv, som ligger til grund for dette masterprojekt. Jeg vælger at placere det tidligt i opgaven for at tydeliggøre, at det er gennem netop dette perspektiv, hele projektet forstås og analyseres – fra problemformulering til metodologi og fortolkning af empiri.

Mit udgangspunkt er en posthumanistisk videnskabsteori, som jeg særligt har tilegnet mig gennem to ph.d.-afhandlinger: *Skole- og ungdomsliv i overbygningsskolens rum og steder* af Helene Falkenberg (2017) og *Skriversubjektivitet i det multimodale danskfag: En posthuman undersøgelse af affekt, krop og materialitet i skriveundervisningen* af Michael Peter Jensen (2022). Begge afhandlinger trækker blandt andet på Karen Barads og Gilles Deleuzes tænkning i deres posthumanistiske forståelser af viden, virkelighed og subjektivitet, og det er med afsæt i deres arbejde, at jeg har udviklet mit eget videnskabsteoretiske ståsted.

Begge forskere anvender en grundantagelse fra posthumanismen, *relationel ontologi*.

Posthumanismen sætter spørgsmålstejn ved den traditionelle, antropocentriske forståelse af verden, hvor mennesket ses som den vigtigste aktør – med en særlig status i forhold til alt andet: natur, dyr, teknologi og ting.

Relationel ontologi bryder med denne tænkning ved at forstå virkeligheden som sammensat af relationer snarere end af enkeltstående og uafhængige enheder. Det betyder, at hverken mennesker, rum, objekter eller begivenheder eksisterer i sig selv eller for sig selv – de opstår og får betydning i kraft af deres relationer. Det handler ikke blot om, at ting påvirker hinanden, men om, at de bliver til i og gennem relationer til hinanden (Falkenberg, 2017; Jensen, 2022).

I denne optik er bygningen, der huser NOVA, ikke blot en passiv ramme omkring den pædagogiske praksis, men en aktør i et komplekst netværk, hvor mennesker, materialer, stemninger, rutiner og rumlige strukturer samvirker og samskaber det, vi kalder pædagogik. Dette gælder ikke alene arkitekturen og rummenes form, men også indretningen, møblelementet og de genstande, som fylder rummene – borde, stole, reoler, skabe, redskaber, og det sanselige og visuelle udtryk, de bringer med sig.

Disse materielle elementer er ikke neutrale eller tilfældige, men deltager aktivt i det pædagogiske liv, der udfolder sig. De åbner for bestemte måder at være sammen på og begrænser andre – de skaber muligheder og former relationer. Relationel ontologi gør det muligt at forstå, hvordan det pædagogiske ikke blot "udføres" i rummet, men opstår og formes i samspillet med de konkrete, fysiske og sanselige omgivelser, der til enhver tid er til stede og virker med (Falkenberg, 2017; Jensen 2022).

Denne måde at forstå virkeligheden på medfører også en anden måde at tænke viden og erkendelse på. I forlængelse af den relationelle ontologi arbejdes der i posthumanistisk tænkning med begrebet onto-epistemologi – en sammentænkning af ontologi (læren om det værende) og epistemologi (læren om erkendelse og viden) (Falkenberg, 2017).

I stedet for at adskille det, vi undersøger (verden), fra den, der undersøger (forskeren), fremhæver onto-epistemologi, at det, vi kan vide om verden, altid hænger uløseligt sammen med, hvordan verden er – og hvordan vi selv er en del af den verden. Viden og virkelighed bliver til samtidig, og forskeren betragtes ikke som en neutral og udefrakommende iagttagere, men som en aktør, der indgår i og er med til at forme de fænomener, som undersøges (Falkenberg, 2017). Det onto-epistemologiske aspekt er særlig vigtigt for undersøgelsens metodologi, hvorfor det uddybes i afsnittet *Projektets metodologi*.

Et andet begreb, som jeg i lyset af dette videnskabsteoretiske perspektiv ser mig nødsaget til at forholde mig til – i kraft af både min rolle som leder på NOVA og undersøgelsens genstandsfelt – er *etiko-onto-epistemologi*. Både Falkenberg (2017) og Jensen (2022) forholder sig til begrebet i deres respektive ph.d.-afhandlinger. Pointen med begrebet er, at det etiske aspekt er indlejret i og uløseligt forbundet med det onto-epistemologiske. Det hænger sammen med, at viden ikke bliver til ved at stå på afstand og observere, men gennem en aktiv, kropslig og materiel deltagelse i verden. Når man – som det er tilfældet i en onto-epistemologisk forståelse – selv er med til at producere viden gennem sin tilstedeværelse og involvering, fordrer det samtidig et ansvar for den viden, der skabes. Den etiske dimension til det onto-epistemologiske uddybes yderligere i kapitlet *Etiske overvejelser i en posthuman analyse*.

I dette projekt betyder det, at min undersøgelse af NOVA's pædagogiske praksis ikke er adskilt fra praksis, men tværtimod en del af den. Som leder på stedet er jeg ikke udenfor, men indlejret i det, jeg undersøger – og det stiller krav til, hvordan jeg forstår og håndterer min egen rolle som vidensproducent. Erkendelsen er ikke en passiv spejling af noget eksisterende, men en aktiv medskabelse af virkelighed. Med et etiko-onto-epistemologisk udgangspunkt er det netop denne sammenvævning, der bliver central at forholde sig til – både teoretisk og metodisk.

Denne forståelse af virkelighed og viden danner også rammen for den metodiske tilgang i dette projekt. Når verden anskues gennem en relationel ontologi, og viden forstås som noget, der opstår i samspil med det, der undersøges, har det afgørende betydning for, hvordan man som undersøger tilgår praksis. Det fordrer en metodisk opmærksomhed på, hvordan både menneskelige og ikke-menneskelige aktører – såsom rum, materialitet, stemninger og rutiner – er med til at forme det, der undersøges.

State of the art i en posthumanistisk kontekst

I dette kapitel præsenterer jeg *ikke* min undersøgelse som et reparerende element, der skal udfylde huller eller færdiggøre et ufuldstændigt forskningsfelt. En sådan tilgang ville dels være præget af en vis portion arrogance og dels være misvisende – ikke mindst fordi mit afsæt er Dagtilbuddet NOVA, en institution jeg selv har været med til at etablere og forme som praksisfelt, og hvor der endnu ikke eksisterer tidligere akademiske undersøgelser.

I tråd med det posthumanistiske perspektiv, som jeg har udfoldet i det foregående kapitel, giver det heller ikke mening at betragte viden som noget, der kan eller skal “lappe” feltet. I stedet er ambitionen at undersøge, hvordan viden allerede er virkende i og med feltet – hvordan bestemte forståelser og begreber sætter spor, virker og materialiserer sig. Spangsberg formulerer det således i sin afhandling: “The aim is not to fix the field but to trace the entanglements and processes that have shaped research on inclusion and exclusion” (Spangsberg, 2025, s. 30). Dette udsagn indrammer også min egen tilgang til viden og feltforståelse. Af den grund laver jeg ikke et klassisk State of the art kapitel i mit projekt, men laver derimod nedslag i relevant litteratur, der har påvirket feltet.

Jeg betragter ikke NOVA som en neutral pædagogisk kontekst, men som et sted, der allerede er gennemsyret af bestemte vidensformer, praksisser og materialiteter. I tråd med et posthumanistisk perspektiv opfatter jeg ikke pædagogik som noget, der udøves i et rum, men som noget, der gøres med rum, ting og kroppe.

På NOVA er pædagogiske tilgange og forståelser som low arousal og neuropædagogik (bilag 1; bilag 2) ikke blot metoder, men vidensformer, der strukturerer og definerer handlinger, positioner og forventninger. De repræsenterer en del af den ontologi og epistemologi, som pædagogikken på stedet bliver til i og med. Det handler eksempelvis om idéer om affekthåndtering, forudsigelighed, lav stimulation og regulering – idéer, der materialiseres i praksis, organisering og fysisk indretning.

Med inspiration fra Helene Falkenberg (2017) kan jeg se, hvordan NOVA’s bygning og rumlige organisering ikke blot indrammer pædagogik, men virker aktivt i den. Som hun viser, former rum, arkitektur og materiel rytme de sociale og pædagogiske muligheder der opstår. På NOVA kommer

det blandt andet til udtryk i måder, hvorpå synlighed, bevægelse og tilbagetrækning (eller mangel på samme) reguleres gennem rumlige strukturer.

Med Helene Falkenbergs (2017) bidrag til feltet bliver det muligt at forstå arkitektur og rum som aktive medskabere af pædagogik og praksis på NOVA. Falkenberg viser i sin analyse, hvordan overbygningsskolens rum ikke er at forstå som hverken faste eller neutrale, men som rytmiske og affektive strukturer, der er med til at forme skolebørnenes bevægelser, positioner og tilstedeværelsesformer. Dagligdagen skabes via gentagelser og rytmer, der over tid er meddefinerende for, hvad der opleves som naturligt og/eller muligt i det pædagogiske rum. På samme måde genkender jeg allerede tilsvarende rytmer på NOVA – det ses eksempelvis i, hvordan brugerne søger mod bestemte hjørner eller undgår specifikke områder. Disse bevægelser kan, i lyset af Falkenbergs (2017) bidrag, anskues som en form for kropslig koreografi, hvor rum og menneske gensidigt skaber hinanden.

En anden forsker som har bidraget væsentlig til udviklingen af dette felt, er den danske forsker, Malou Juelskjær (2009), i sin ph.d.-afhandling, *En ny start - bevægelser i/gennem tid, rum, krop og sociale kategorier via begivenheden skoleskift* beskæftiger Juelskjær (2009) sig bl.a. med hvordan skoleskift opfattes som en begivenhed der åbner for nye relationer og normer og en begivenhed, der samtidig åbner for en forskydning af identitet og gøres til genstand for nye forbindelser. Denne tænkning har haft indflydelse på min egen tænkning omkring NOVA's flytning til nye lokaler og nye rammer, og hvordan denne begivenhed kan betragtes ud fra den samme begivenhedstænkning der rummer nye spørgsmål og forskydninger i det pædagogiske potentiale.

I arbejdet med denne undersøgelse er jeg stødt på en yderst interessant artikel af Aspa Baroutsis (2020), *Sociomaterial assemblages, entanglements, and text production: Mapping pedagogic practices using time lapse photography*, som har inspireret mit arbejde med dette projekt. Baroutsis (2020) viser, hvordan undervisning og læring opstår via sociomaterielle assemblager af menneskelige aktører, rum, teknologier og objekter. I sit arbejde benytter hun tidsforkortet optagelse (time lapse-fotografi) som en integreret og aktiv del af en performativ undersøgelse. Dette perspektiv har haft betydning for min egen anvendelse af fotografier i analysen, hvor jeg anvender billederne som en måde at undersøge, hvordan rum og materialitet

virker i og med pædagogikken på NOVA. Med udgangspunkt i hendes forskning forstår jeg derfor mine egne fotografier som billeder, der er skabt i en given kontekst, med en bestemt teknologi og ud fra et særligt blik. Det, billederne viser – og ikke viser – er en del af analysen. Billederne er altså ikke neutrale gengivelser af et bestemt miljø, men situerede data og performative udsagn (Baroutsis, 2020).

I Michael Peter Jensens (2022) ph.d.-afhandling *Skriversubjektivitet i det multimodale danskfag* bevæger han sig videre i denne retning. Med afsæt i en posthumanistisk og affektteoretisk ramme illustrerer han, hvordan affektive rytmer og kropslig orientering i klasselokalet skaber både subjektivitet og læringsmuligheder. Jensen redegør for, hvordan skrivepraksisser ikke blot er et spørgsmål om individuelle valg, men om de intra-aktioner, der opstår mellem materialer, kroppe, stemninger og pædagogisk organisering. På den måde bidrager han til en forståelse af pædagogisk praksis som noget, der ikke bare udføres, men som bliver til i mødet mellem menneskelige og ikke-menneskelige aktører (Jensen, 2022).

Både Helene Falkenbergs (2017) og Michael Peter Jensens (2022) undersøgelser bidrager dermed til en kompleks forståelse af praksis og rum som dynamiske. Deres begreber åbner for en tilgang, der i mit projekt gør det muligt at analysere mine fotografier som visuelle spor af det, der gøres, mærkes og formes i en bestemt rumlig og affektiv sammenhæng (Falkenberg, 2017; Jensen, 2022).

I dette kapitel har jeg kortlagt nogle få af de væsentlige forståelser, teorier og forskningsbidrag, som har formet og inspireret mit blik på pædagogik, rum og materialitet i et posthumanistisk perspektiv. Jeg har vist, hvordan viden ikke blot beskriver verden, men er virkende i og med det pædagogiske felt, og hvordan rumlige og affektive forhold spiller en aktiv rolle i udformningen af den pædagogiske praksis på NOVA.

Disse teoretiske og analytiske perspektiver har ikke kun haft betydning for, hvordan jeg ser og forstår mit felt. De har også haft konsekvenser for, hvordan jeg har valgt at tilrettelægge min egen undersøgelse metodologisk. I det følgende kapitel vil jeg derfor redegøre for de metodologiske valg, der har præget min egen undersøgelse; hvordan jeg har produceret empiri, hvordan forstår

jeg min rolle i undersøgelsen, og hvordan jeg arbejder med fotografier som en del af postkvalitativ og performativ metodepraksis.

Projektets metodologi

I dette afsnit præsenterer jeg projektets metodologiske grundlag samt de metoder, der er anvendt i undersøgelsen, og de overvejelser, der ligger til grund for disse valg.

Da projektets genstandsfelt kredser om, hvordan materielle genstande påvirker menneskene omkring dem – og omvendt – har jeg taget afsæt i en *visuel etnografisk tilgang* til at producere den empiri, som ligger til grund for projektets analyse. Konkret har jeg arbejdet med fotografier, der dokumenterer de fysiske rammer, pædagogiske rum, artefakter og materielle elementer i dagtilbuddet NOVA. Disse fotografier udgør det empiriske grundlag og fungerer som afsæt for den efterfølgende analytiske bearbejdning.

Det etnografiske genstandsfelt

Min forståelse af etnografi og visuel etnografi som metodologi er primært inspireret af Sarah Pinks bog *Doing Visual Ethnography* (2007). Her definerer Pink etnografi således:

“Instead, I shall define ethnography as a methodology (see Crotty 1998: 7); as an approach to experiencing, interpreting and representing culture and society that informs and is informed by sets of different disciplinary agendas and theoretical principles.” (Pink, 2007, s. 21)

Ifølge Pink skal etnografi ikke blot forstås som en metode, men som en metodologi – en overordnet tilgang til at erfare, fortolke og repræsentere kultur og samfund. Derfor har jeg valgt at kalde dette afsnit for *projektets metodologi* og ikke blot *metode*. Det er væsentligt at tydeliggøre forskellen mellem metode og metodologi for at forstå, hvordan etnografi kan fungere som ramme for empiriproduktion.

Når Pink anvender begreber som *oplevelse*, *fortolkning* og *repræsentation*, bliver det tydeligt, at etnografen ikke kan betragtes som en neutral iagttager, men snarere som en aktiv medskaber af det felt, der undersøges. Genstandsfeltet eksisterer ikke uafhængigt af forskerens tilstedeværelse, men konstrueres i samspillet mellem erfaring, relation og kontekst (Pink, 2007).

En central pointe hos Pink er, at empiri ikke blot indsamles som noget eksisterende og uforanderligt – men derimod produceres gennem forskningsprocessen. Dette perspektiv adskiller sig fra en klassisk forståelse af metode som et redskab til at indsamle objektive data (Brinkmann & Tanggård, 2015). I en visuel etnografisk tilgang – og særligt inden for et posthumanistisk og relationelt ontologisk perspektiv – forstås empiri som situationsbestemt og relationelt frembragt (Pink, 2007).

Visuel etnografi

Valget om at arbejde med fotografier i min undersøgelse udspringer af flere metodologiske overvejelser, som relaterer sig direkte til mit syn på viden og erkendelse. I denne sammenhæng er der flere afgørende faktorer: Hvordan er billederne taget? Hvilket udstyr er anvendt? Hvad er motivet? Disse spørgsmål – og de valg, der ligger bag – former den viden, jeg har fået adgang til gennem min undersøgelse.

Ligesom etnografen ikke er en neutral iagttager, er fotografiet heller ikke et objektivt billede af virkeligheden. I en visuel etnografisk tilgang forstås fotografiet som et kulturelt og subjektivt konstrueret udtryk, hvor fotografens valg og fravalg – motiv, vinkel, lys, tidspunkt og beskæring – er afgørende for, hvad der vises, og hvad der udelades. Dermed er det, vi kalder "data", allerede fortolkede i det øjeblik, billedet tages (Pink, 2007). Et eksempel på dette kunne være at fremhæve billedet af NOVA som jeg præsenterer i begyndelsen af opgaven. På billedet ses den brede SF-stensbelagte parkeringsplads og den store ståltrappe, som fører op til flugtvejen. Jeg blev grebet af det kolde og industrielle udtryk. Jeg tog billedet stående helt ude ved parkeringspladsens kant, så bygningens massive facade fylder hele rammen. Det var ikke et motiv, som jeg havde planlagt – men i det øjeblik, at jeg så billedet på skærmen, blev det tydeligt for mig, hvordan den arkitektoniske brutalitet materialiserer en form for pædagogisk afstand. Billedet blev derfor ikke bare en registrering, men et analytisk greb; en visuel fremstilling af, hvordan bygningens form virker i det sociale og pædagogiske rum.

Dette perspektiv hænger tæt sammen med mit videnskabsteoretiske ståsted, hvor jeg – med inspiration fra bl.a. Falkenberg (2017) – arbejder med en onto-epistemologisk forståelse, hvor det værende og det erkendte er gensidigt afhængige. Erkendelse opstår i samspil med væren – og i

denne optik bliver både fotograf og artefakt til gennem det, Karen Barad kalder intra-aktioner. Pointen er, at enhederne – herunder både forsker og forskningsobjekt – ikke eksisterer som adskilte størrelser på forhånd, men opstår i og gennem relationen (Jensen, 2022; Pink, 2007).

Motivet

Da mit projekt omhandler rummets betydning, har jeg i min undersøgelse udelukkende fokuseret på det materielle. Motiverne på mine fotografier består derfor alene af bygningens rum, artefakter og indretning. Som Pink (2007) påpeger, er et fotografi aldrig i sig selv etnografisk – det bliver først etnografisk i kraft af den fortolkende og kontekstuelle anvendelse. Dette fremgår af følgende citat:

“Instead, the ethnographicness of any image or representation is contingent on how it is situated, interpreted and used to invoke meanings and knowledge that are of ethnographic interest.” (Pink, 2007, s. 22)

I min undersøgelse betyder det, at fotografierne af NOVA's pædagogiske rum først får etnografisk værdi, når de anvendes analytisk og fortolkende. Billederne bliver dermed ikke blot visuelle registreringer, men meningsbærende elementer, som bidrager til at belyse, hvordan rum og materialitet spiller sammen med og former de pædagogiske muligheder og praksisser på NOVA.

Den praktiske tilgang til fotografering

Efter at have redegjort for den metodologiske tilgang vil jeg i det følgende præsentere min konkrete og praktiske tilgang til metode og metodevalg.

Fotografierne blev taget i slutningen af januar 2025 i forbindelse med indflytningen i NOVA's nye bygning. Fotograferingen fandt sted over en periode på cirka 14 dage, hvor jeg løbende dokumenterede indretningen og de materielle rammer, som de tog form. Jeg anvendte min mobiltelefon som kamera for at opnå en høj grad af tilgængelighed og spontanitet – det gjorde det muligt at reagere umiddelbart, når visuelle situationer fremstod som potentielt meningsfulde i lyset af en posthumanistisk og visuel etnografisk tilgang. Jeg opsøgte altså ikke bevidst bestemte motiver, men lod dem opstå i feltets rytme og stemning.

I alt blev der taget omkring 50 fotografier, hvoraf 7 er udvalgt til den endelige analyse.

Udvælgelsen skete ikke på forhånd, men var snarere en iterativ proces: Det var analysen selv, der ledte mig til de billeder, som fremstod mest meningsskabende. Flere motiver blev fotograferet fra forskellige vinkler, og jeg valgte netop de udgaver, som i særlig grad understøttede mine analytiske pointer. Ingen af de anvendte fotografier er redigeret – der er hverken ændret på lys, kontrast eller udsnit – og dermed bevares den umedierede visuelle kontakt med det sete.

Ofte blev det, jeg ønskede at vise, først tydeligt efter billedet var taget – som om kameraet i sig selv skabte kontakt til det fænomen, jeg forsøgte at forstå. Dette oplevede jeg som en form for intra-aktion, hvor relationen mellem kamera, motiv og analytisk blik skabte nye erkendelsesmuligheder.

Netop for at understrege rummets fysiske form, struktur og æstetik blev billederne bevidst taget uden brugere eller personale til stede. Dette valg understøtter projektets fokus på det materielle og dets betydning for den pædagogiske praksis. Det afspejler samtidig Pinks (2007) forståelse af visuel etnografi som situeret og relationel: Fotografierne er ikke blot dokumentation, men skaber mening gennem deres anvendelse og fortolkning. Når jeg i feltet valgte bestemte motiver, og senere udvalgte enkelte billeder til analyse, var det netop i en løbende proces, hvor både mit blik og min forståelse af billedets betydning udviklede sig undervejs. På den måde blev billederne ikke bare repræsentationer, men aktive deltagere i erkendelsen.

Opsamling og kobling til analyse

Med udgangspunkt i en visuel etnografisk tilgang og et posthumanistisk inspireret, relationelt ontologisk udgangspunkt har jeg i dette kapitel redegjort for, hvordan projektets empiri er blevet produceret – snarere end indsamlet – i samspillet mellem mig som etnograf, den fysiske kontekst og de fotografiske praksisser. Gennem arbejdet med fotografier har jeg søgt at undersøge, hvordan materielle strukturer og pædagogisk praksis ikke blot eksisterer side om side, men opstår og transformeres i intra-aktioner mellem mennesker, rum og genstande.

Denne forståelse har været afgørende for min metodiske tilgang og udgør et væsentligt grundlag for analysen. Når jeg senere i projektet undersøger, hvilken betydning rummet har for den mulige udøvede pædagogik på NOVA – er det derfor med et blik, der forstår rum og praksis som gensidigt konstituerende.

I analysen vil jeg derfor tage udgangspunkt i udvalgte fotografier fra mit empiriske materiale og undersøge, hvordan rummenes udformning, materialitet og æstetik på forskellige måder aktiverer, begrænser eller former det pædagogiske arbejde, og hvordan dette kan forstås i lyset af de relationer og sammensatte betydninger, der anbringes i og omkring det fysiske miljø.

Med dette metodologiske og videnskabsteoretiske grundlag har jeg opridset, hvordan jeg forstår viden som situeret og praksisnær – og hvordan jeg konkret har produceret empirien gennem visuel etnografi som metodologi. I det følgende kapitel præsenterer jeg det teoretiske begrebsunivers, som gør det muligt at analysere materialitetens betydning i pædagogisk praksis, og som danner ramme for analysen af mine fotografier.

Teoretiske perspektiver

For at kunne undersøge, hvilken betydning rummet har for den mulige udøvede pædagogik på NOVA, har jeg behov for et begrebsunivers, der kan indfange materialitetens virkning og rumlige scripts. I dette afsnit redegør jeg derfor for de teoretiske perspektiver, der danner grundlag for min analyse af rummet og dets betydning for den pædagogik, der udøves på Dagtilbuddet NOVA. Jeg tager udgangspunkt i materialitetsbegrebet, som giver et overordnet teoretisk fundament, og relaterer dette til de analytiske begreber *script* og *de-script*ion (Akrich, 1992) og *thing-power* (Bennett, 2021), som danner omdrejningspunktet for min undersøgelse af, hvordan rummets fysiske dimensioner former bestemte pædagogiske praksisser.

Jeg indleder afsnittet med en gennemgang af *materialitetsbegrebet*, som udgør det overordnede teoretiske perspektiv i projektet. Dette perspektiv danner grundlag for forståelsen af de to centrale analytiske begreber: *de-script*ion, introduceret af Madeleine Akrich (1992), og *thing-power*, udviklet af Jane Bennett (2021).

For at redegøre for materialitetsbegrebet trækker jeg på kapitlet Hvor tingene summer – Stemning og læringsrum på universitetet af Tine Damsholt og Marie Sandberg fra antologien *Materialitet og læring* (2018). De fremhæver, hvordan materialitet påvirker læringsoplevelser og sociale dynamikker. Denne forståelse anvender jeg i min analyse for at undersøge, hvordan rummets materielle dimensioner på NOVA indvirker på den pædagogiske praksis.

Damsholt og Sandberg (2018) inddrager i deres artikel Akrichs (1992) begreb *script* og *de-script*ion, som beskriver, hvordan teknologiske og materielle omgivelser indeholder implicite forventninger til brugernes handlinger. Jeg anvender dette begreb i min analyse for at undersøge, hvordan NOVA's fysiske rum kan siges at "forudsætte" bestemte former for pædagogisk praksis – og hvordan disse enten understøttes eller udfordres i den daglige brug.

Bennetts (2021) begreb *thing-power* belyser den vitalitet og handlekraft, som materielle objekter besidder. Dette perspektiv giver mig mulighed for at analysere, hvordan rummets fysiske elementer på NOVA ikke blot fungerer som baggrund for den pædagogiske praksis, men aktivt bidrager til at forme den.

Ved at kombinere disse perspektiver får jeg mulighed for at undersøge, hvordan NOVA's rum både understøtter og udfordrer pædagogisk praksis.

Materialitetens betydning for pædagogikken

I dette afsnit redegør jeg for, hvordan materialitet forstås som en aktiv medspiller i lærings- og pædagogiske processer. Jeg anvender Damsholt og Sandbergs (2018) perspektiv på materialitet som en faktor, der ikke blot understøtter, men også former pædagogiske aktiviteter, hvilket er centralt for at forstå, hvordan rummets udformning på NOVA påvirker de pædagogiske praksisser.

I Hvor tingene summer præsenterer Damsholt og Sandberg (2018) en analyse af et universitets læringsmiljø, hvor de viser, hvordan læring ikke blot er et resultat af undervisning og sociale interaktioner, men også formes af de materielle omgivelser. De fremhæver, hvordan elementer som møblement, objekter, scenografier, implicite forståelser og hierarkier tilsammen konstituerer

læringsmiljøet. Materialitet er således ikke en neutral baggrund, men en aktiv medspiller i læringsprocesser.

Dette illustrerer de blandt andet ved at analysere, hvordan udformningen af et auditorium påvirker undervisningen. I et rum med fastmonterede stole, der alle vender i samme retning, kan man have en intention om at gennemføre dialogbaseret undervisning, men auditoriets indretning vanskeliggør denne form for interaktion. Den fysiske struktur understøtter således bestemte undervisningsformer, mens andre bliver sværere at realisere (Damsholt og Sandberg, 2018)

Denne forståelse af materialitet er central i mit projekt, hvor jeg undersøger, hvordan rummets fysiske udformning på Dagtilbuddet NOVA har betydning for den pædagogiske praksis. Ved at inddrage Damsholt og Sandbergs (2018) perspektiv kan jeg analysere, hvordan NOVA's fysiske rammer – fx køkkenet, fællesrummet og de forskellige aktivitetszoner – ikke blot understøtter bestemte former for pædagogik, men også sætter grænser for, hvordan pædagogikken kan udfolde sig.

For yderligere at nuancere denne forståelse inddrager jeg Madeleine Akrichs (1992) begreb *de-description*, der belyser, hvordan materielle omgivelser indeholder indlejrede forventninger til brugernes handlinger.

De-description og rummets betydning

I dette afsnit redegør jeg for Madeleine Akrichs (1992) begreb *de-description*, som beskriver, hvordan teknologiske og materielle artefakter indeholder indlejrede forventninger til deres brug. Jeg overfører denne forståelse til analysen af, hvordan NOVA's fysiske rum indeholder implicitte 'scripts', der kan forme pædagogernes og brugernes handlinger.

Madeleine Akrich (1992) introducerer begrebet *de-description* for at illustrere, hvordan teknologiske artefakter indeholder indlejrede forventninger til deres brug – det, hun betegner som *scripts*. Et script repræsenterer designernes eller ingeniørernes antagelser om, hvordan et objekt eller en teknologi skal bruges og anvendes, og hvilke handlinger brugerne forventes at udføre. Men i praksis opstår der ofte en uoverensstemmelse mellem det tiltænkte og det faktiske brug. *De-description* betegner således den proces, hvor brugerne fortolker, omformer eller direkte afviser

disse scripts, hvilket betyder, at teknologiens funktion ikke er fastlagt af designet alene, men udvikles i en dynamisk interaktion mellem materielle artefakter og sociale praksisser (Akrich, 1992).

I sin analyse undersøger Akrich en række teknologiske artefakter, herunder elektriske installationer, medicinske teknologier og mekaniske systemer. Selvom hun primært fokuserer på teknologier i snæver forstand, ser jeg ingen grund til, at hendes begreb ikke også kan anvendes til at analysere rummets betydning for pædagogisk praksis. Dette perspektiv understøttes af Damsholt og Sandberg (2018), som i deres undersøgelse af et universitets læringsmiljø netop anvender Akrichs begreb til at vise, hvordan materielle elementer som møblement og rummets indretning skaber bestemte scripts for læring og interaktion.

Som beskrevet tidligere, illustrerer de, hvordan et auditorium med fastlåste stole og en tydelig frontorientering indlejrer et script, der understøtter en undervisningsform, hvor underviseren er i centrum, og de studerende forventes at være passive modtagere af viden. *De-description* opstår, når undervisere forsøger at bryde med dette script og i stedet praktisere en mere dialogisk og inddragende undervisningsform, som auditoriets fysiske indretning ikke umiddelbart understøtter.

Akrichs forståelse af *de-description* hjælper således med at afdække, hvordan rum og materielle strukturer på NOVA ikke blot danner en fysisk ramme for pædagogikken, men aktivt påvirker og former den. Men hvor Akrichs analyse primært fokuserer på de intentioner, der er indlejret i materielle artefakter, åbner Jane Bennetts (2021) begreb *thing-power* for en bredere forståelse af, hvordan materielle elementer også selv kan udøve en form for handlekraft. Dette perspektiv udfolder jeg i det følgende afsnit.

Bennetts thing-power

Jane Bennetts begreb *thing-power* fra *Levende materialitet: Tingenes politiske økologi* (2021) tilbyder en materielt orienteret tilgang til forståelsen af rummets betydning for pædagogisk praksis. Bennett argumenterer for, at materielle fænomener ikke blot er passive baggrunde for menneskelig handling, men at de derimod besidder en form for vitalitet og agentur. Selv tilsyneladende livløse objekter kan altså påvirke menneskelig adfærd på uforudsigelige måder

(2021) – en pointe, som er central i en posthumanistisk forståelse af relationen mellem mennesker og materialitet.

I konteksten af NOVA kan Bennetts begreb anvendes til at undersøge, hvordan de fysiske omgivelser – møbler, redskaber og rumlige strukturer – ikke blot danner en ramme om den pædagogiske praksis, men aktivt former interaktionen mellem pædagoger og brugere. For eksempel kan et køkkenbord ikke blot ses som et objekt, hvor mad tilberedes, men som et materielt element, der faciliterer socialt samvær, læring og sansemæssige oplevelser. Ved at anerkende tingens egen handlekraft bliver det muligt at forstå, hvordan materialiteten på NOVA både muliggør og begrænser pædagogiske aktiviteter.

Ved at inddrage Bennetts perspektiv kan jeg dermed analysere, hvordan NOVA's rum og materielle omgivelser ikke blot understøtter en bestemt pædagogik, men også bidrager til at forme, hvordan denne pædagogik faktisk udfoldes i praksis. Dette perspektiv supplerer Akrichs *de-description*-begreb ved at pege på, at materialitet ikke blot indeholder forudbestemte intentioner, men også har en iboende dynamik, der skaber nye muligheder og begrænsninger i mødet med pædagoger og brugere.

Undersøgelse i egen organisation

En mere præcis overskrift for dette afsnit kunne måske være "Politik og etik", da jeg trækker på Donna Haraway (2018) i min forståelse af erkendelsesprocessen, som danner grundlaget for denne undersøgelse, samt hvordan min rolle som leder på NOVA påvirker projektet. Hvorfor afsnittet kunne have denne overskrift, og hvorfor jeg alligevel har valgt en anden, redegør jeg for i det følgende.

Jeg anvender Haraways (2018) begreb om situeret viden i forhold til min egen erkendelsesproces og undersøger samtidig hendes kritik af positivistisk objektivitet – eller som hun kalder det, gudetricket (2018). Da genstandsfeltet for undersøgelsen er NOVA – den institution, hvor jeg er leder – er jeg uundgåeligt en del af den kontekst, hvori undersøgelsen tager sit afsæt. Men

hvordan forholder man sig til dette som både leder og forsker? Det er netop her, jeg anvender Haraway (2018) til at reflektere over min position.

At falde for gudetricket

Haraway ville sandsynligvis påpege, at jeg allerede har begået en fejl i det ovenstående. Ved at antage, at min rolle som leder kan påvirke undersøgelsen, er jeg allerede faldet for gudetricket. Haraways (2018) opgør med objektivitet i videnskab er radikalt. Hun afviser fuldstændigt ideen om neutralitet og hævder, at al viden er situeret. Kernen i hendes begreb om situeret viden er netop, at viden ikke blot er viden – den er altid perspektiveret, positioneret og forankret i krop, tid og kontekst (Haraway, 2018).

Det, Haraway (2018) kalder *gudetricket*, er forestillingen om, at der findes en ekstern, objektiv sandhed, som den "rigtige" forsker kan betragte udefra – som et altseende øje, der på afstand observerer genstandsfeltet. Ifølge Haraway (2018) er dette en illusion. Faktisk går hun endnu videre og hævder, at denne måde at tænke på er direkte absurd.

Når jeg siger, at jeg ifølge Haraway (2018) allerede er faldet for gudetricket i starten af afsnittet, skyldes det, at jeg med min formulering antyder, at min rolle som leder udgør en bias, der kan "tages højde for" eller neutraliseres ved at positionere mig på en bestemt måde. Men her går jeg galt i byen: Min rolle som leder er ikke en bias. Den er hverken god eller dårlig – den er blot et faktum. Min viden om genstandsfeltet eksisterer, netop fordi jeg er en del af det. Endda mere end det; Genstandsfeltet eksisterer, som det gør, fordi jeg er en del af det. Derfor giver det ikke mening at tale om undersøgelsen uden også at tale om mig selv. Min erkendelsesproces er indlejret i – og defineret gennem – en gensidig relation til det felt, jeg undersøger (Haraway, 2018).

Politik og etik frem for epistemologi?

Lad mig vende tilbage til mit indledende udsagn om politik og etik. Jeg nævner dette, fordi det, i relation til Haraways (2018) pointer, kan illustrere hendes kritik af objektivitetsbegrebet. I Situeret

viden afslutter Haraway (2018) en længere diskussion om feministisk empirisme med følgende udsagn:

"Sagt på mere traditionel filosofisk vis er det et spørgsmål om etik og politik snarere end om epistemologi." (Haraway, 2028, s. 29)

Citatet peger på en central pointe i hendes kritik af positivistisk objektivitet: Spørgsmålet er ikke blot, hvordan vi erkender verden, men snarere hvilken politisk og etisk position vi er rundet af – og hvordan denne position former vores erkendelse.

Min undersøgelse tager afsæt i min egen situerede viden som leder på NOVA, og jeg kan ikke skille mig selv fra genstandsfeltet. Dette er ikke en svaghed ved undersøgelsen, men snarere en erkendelse af, at viden altid produceres fra en bestemt position. At tage ansvar for denne position – og for de relationer, der udgør vidensproduktionen – er en del af det, Haraway kalder response-ability (2021).

Selvom Haraway argumenterer for, at erkendelse i højere grad skal forstås som et spørgsmål om politik og etik end om epistemologi, har jeg valgt at kalde afsnittet 'Undersøgelse i egen organisation'. Det skyldes, at netop denne overskrift bedst indrammer den dobbelte rolle, jeg indtager som både den der foretager undersøgelsen og som leder – og de metodiske og etiske refleksioner, der knytter sig til dét at foretage en sådan undersøgelse indefra. Det ændrer ikke ved, at afsnittet er informeret af Haraways tænkning og bygger på den grundlæggende idé, at erkendelse altid er forbundet til position, relation og ansvarlighed.

Etiske overvejelser i en posthuman analyse

I dette kapitel reflekterer jeg over de etiske komplikationer, der uundgåeligt opstår i arbejdet med en undersøgelse af denne karakter. Jeg har tidligere i projektet omtalt den etiske dimension, men her udfoldes den mere fyldestgørende og bindes samtidig sammen med øvrige dele af projektet. Det lader sig ikke gøre, i en undersøgelse af denne art, at betragte etik som et appendiks til undersøgelsen, fordi etikken er grundlæggende for, hvordan viden i det hele taget produceres i en posthumanistisk ramme. Når man – som i dette projekt – arbejder ud fra en forståelse af, at viden opstår i relationer mellem menneskelige og ikke-menneskelige aktører, må det etiske ansvar tænkes med allerede i tilblivelsen af disse relationer og ikke først bagefter.

Etik er, som jeg kort har redegjort for i mit videnskabsteoretiske kapitel, en indlejret del af vidensproduktionen. Det hænger sammen med en posthumanistisk forståelse af ontologi og epistemologi som gensidigt afhængige og medskabende – en onto-epistemologisk forståelse. At skabe viden er også at handle i og med verden, og i den bevægelse påhviler der aktøren et etisk ansvar for den viden, der produceres (Falkenberg 2022; Jensen 2017).

Dette forstås som en etiko-onto-epistemologisk tilgang, hvor etik, ontologi og epistemologi er sammenvævede og ikke lader sig adskille. De udgør tilsammen en grundlæggende ramme for både erkendelse og ansvar i denne undersøgelse og må derfor tænkes med i alle dele af forskningsprocessen (Falkenberg 2022; Jensen 2017).

Som jeg redegør for i kapitlet Projektets metodologi, har jeg fuldstændigt fravalgt humane aktører i min analyse. Det er således udelukkende materielle objekter, der optræder som motiv i de fotografier, jeg analyserer. Dette valg fordrer en særlig vinkel i relation til de etiske overvejelser. I og med at jeg i projektet arbejder ud fra en forståelse af, at det materielle optræder som aktører med agens, bliver det uomgængeligt at forholde sig etisk til disse aktører – på nogenlunde samme måde, som hvis det var levende mennesker, jeg havde fotograferet.

I mit arbejde med fotografierne må jeg stille mig selv en række spørgsmål for at sikre en etisk funderet tilgang til de materielle aktører. Det første spørgsmål, jeg med rette kan stille, er: Hvad vil det overhovedet sige at behandle dem etisk? Svaret – hvis et sådant overhovedet findes – må ligge i hensigten med repræsentationen og fortolkningen. Det etiske ansvar tilstræbes ved at undgå at

reducere tingene til dekorationer eller kulisser, og i stedet vise, hvordan de indgår aktivt i praksis og betydningsdannelse. Det indebærer i praksis, at jeg undersøger de materielle aktørers placering, udformning og samspil – og forsøger at forstå, hvordan de deltager i at skabe pædagogiske situationer, snarere end blot at dokumentere dem som baggrundsobjekter.

Et andet vigtigt perspektiv ved fravalget af humane aktører. Dette må betragtes som både en metodisk og en etisk beslutning, der – som alle valg – har konsekvenser for undersøgelsen. Fravalget kan læses som et ønske om at undgå at repræsentere mennesker uden samtykke, men det er samtidig en bevidst handling, der understreger undersøgelsens fokus: de non-humane aktører som betydningsbærende. Man kan her med rette spørge: Hvad bliver synligt – og hvad bliver usynligt – når menneskelige aktører ikke er direkte repræsenteret?

Samtidig rejser dette valg et dilemma, særligt fordi den fravalgte gruppe netop består af mennesker, for hvem agens ikke er givet. I sin ph.d.-afhandling fremhæver Ida Spangsberg (2025) dette paradoks og stiller det centrale spørgsmål: “Why, then, should we account for nonhuman matter when not all humans yet have agency in worldmaking?” (Spangsberg, 2025, s. 170). Spangsberg henviser her til skolebørn i mellemformer – en marginaliseret gruppe, som i nogen henseender kan sammenlignes med målgruppen på NOVA, i hvert fald til Spangsbergs (2025) pointe om *agency in worldmaking*.

Dette spørgsmål kan også stilles i relation til mit projekt. NOVA’s *raison d’être* hviler netop på ønsket om at give denne gruppe mennesker en stemme og en mulighed for at udøve indflydelse på egen tilværelse – at understøtte udviklingen af agens (bilag 3). Set i det lys kan fravalget af menneskelige aktører i analysen fremstå som etisk problematisk.

Dette må dog også nuanceres. Når jeg i min undersøgelse tillægger non-humane aktører agens og thing-power (Bennett, 2010), må det tillige overvejes, om det ikke ville være paradoksalt at antage, at den menneskelige målgruppe – uanset deres marginalisering i samfundet – skulle være agensløse. Spørgsmålet er måske ikke om, hvorvidt de *har* agens, men nærmere *hvordan* deres agens giver mulighed for at træde frem og blive anerkendt. Det er muligt, at de strukturelle og sociale betingelser begrænser denne gruppes handlekraft i bestemte kontekster, men det betyder ikke, nødvendigvis, at agens er fraværende. Tværtimod kan det ses som en del af den pædagogiske

opgave, at udforske, hvordan både menneskelig og ikke-menneskelig agens udfoldes og gensidigt konstituerer hinanden i praksis.

Jeg er opmærksom på, at mit fokus på non-humane aktører kan risikere at nedtone de sociale og institutionelle magtrelationer, der også er virksomme i praksis. Det er dog ikke et forsøg på at negligere disse, men snarere et forsøg på at rette blikket mod en ofte overset dimension i pædagogisk praksis – nemlig den rolle som materielle omgivelser spiller i skabelsen af (eller begrænsningen af) handlemuligheder. Ved at tydeliggøre dette spændingsfelt håber jeg at bidrage til en mere nuanceret forståelse af pædagogisk agens som noget, der ikke kun opstår i menneskelig intention, men i et komplekst samspil mellem mennesker, ting og rum.

Situerethed og position I tråd med Spangsbergs (2025) pointe om, at forskningsresultater altid er situerede og præget af den, der producerer dem, er det væsentligt at inkludere refleksioner over min egen position. Jeg skriver som hvid mand, bosiddende i Nordeuropa og som daglig leder af det dagtilbud, jeg undersøger. Det betyder, at jeg er dybt indlejret i den praksis, jeg analyserer, og mine analytiske valg og etiske overvejelser formes af dette ståsted.

Mine refleksioner er dermed ikke blot akademiske, men også forbundet med min hverdag og mit ansvar som leder. Denne dobbelte position – som forsker og som praksisaktør – har gjort det nødvendigt løbende at afsøge mine egne intentioner, min magtposition og de konsekvenser, som mine valg har for dem, der færdes og arbejder i NOVA. Det er mit håb, at denne situerede positionering ikke svækker undersøgelsen, men styrker dens etiske forankring og analytiske gennemsigtighed. Denne dimension har allerede været genstand for en udtømmende redegørelse med afsæt i Donna Haraway (2018) begrebsunivers i forrige afsnit, men da der i høj grad er et immement etisk dilemma i at foretage undersøgelser i egen organisation, fortjente emnet ligeledes en kort notits i dette kapitel.

Disse etiske overvejelser er ikke noget, jeg afslutter med – de er noget, jeg bærer med mig gennem hele projektet. I en posthumanistisk tilgang kan etik ikke reduceres til regler eller tjeklister, men må forstås som en løbende, situeret og refleksiv praksis, der udvikler sig i takt med både analysen og min egen position i feltet.

Ved at rette blikket mod de materielle aktører og deres agens, og ved bevidst at fravælge de menneskelige aktører i analysen, har jeg forsøgt at tage alvorligt, at viden ikke kun handler om at repræsentere, men også om at involvere sig med ansvar og omtanke. Det er i disse valg og overvejelser, at etikken i dette projekt træder frem – ikke som noget uden for analysen, men som en integreret del af den.

I det følgende analyseafsnit udfolder jeg, hvordan de materielle aktører træder frem og får betydning i konkrete pædagogiske kontekster, og hvordan de – gennem deres tilstedeværelse, form, placering og samspil – er med til at forme den praksis, der udspiller sig på NOVA.

Diskuterende analyse

I det følgende analyserer jeg en række fotografier fra NOVA med det formål at undersøge, hvordan rummets form, materialitet og stemning spiller sammen med den pædagogiske praksis. Det er gennem denne analyse, jeg forsøger at nærme mig et svar på projektets problemformulering.

Analysen er struktureret omkring udvalgte fotografier, som jeg selv har taget i forbindelse med indflytningen og den efterfølgende indretning af NOVA. Jeg har ikke søgt at dokumentere noget bestemt, men har i stedet ladet mig lede af, hvad der visuelt vakte min nysgerrighed i en posthumanistisk optik. Billederne fungerer ikke kun som illustrationer, men som analytiske nedslag, hvor materialiteten får lov at træde frem og tale med. Jeg har udvalgt de billeder, der – i kraft af deres stemning, komposition eller objekter – peger på noget mere end blot det set. Det handler ikke om at verificere en virkelighed, men om at åbne for en refleksion over, hvordan rum og ting virker med – eller imod – pædagogikken.

Som det fremgår af overskriften kalder jeg dette kapitel for *diskuterende analyse*, og ikke bare *analyse*, fordi det ikke kun handler om at gennemgå og fortolke udvalgte fotografier. Undervejs trækker jeg også på teoretiske pointer og stiller spørgsmål, der normalt hører til i et

diskussionsafsnit. Det gør jeg, fordi analysen i mit projekt ikke er en afsluttet øvelse, men en løbende refleksion, der opstår i mødet mellem billeder, begreber og praksis. Med inspiration fra Donna Haraway (2018) og hendes begreb om *situeret viden*, og Sarah Pink (2007), der beskriver etnografi som noget relationelt og deltagerbaseret, vælger jeg bevidst at lade mine egne perspektiver og erfaringer få plads i analysen.

Derudover inddrager jeg begreber og diskussioner der, hvor de er relevante. Jeg venter ikke nødvendigvis med teorien til et senere kapitel, men lader analysen udvikle sig i samspil med både empiri og begreber. Dette er helt i tråd med mit posthumanistiske og relationelle ståsted, hvor menneskelige og ikke-menneskelige aktører spiller sammen, og hvor analyse og erkendelse opstår i det felt, man undersøger – ikke udenfor det.

Som Falkenberg (2017) peger på, er erkendelse ikke noget, der udvindes fra en objektiv position, men noget, der skabes i mødet mellem positioner, materialitet og begrebslige forståelser. Jensen (2022) peger ligeledes på, at analyse i en relationel tænkning er processuel og bevægelig – og at viden opstår i selve arbejdet med materialet.

Af den grund er dette kapitel ikke kun en analyse, men en undersøgende samtale mellem billeder, begreber, materialitet og min egen position i feltet.

For at informere analysen trækker jeg på de teoretiske begreber, som jeg tidligere har redegjort for i kapitlet *Teoretiske perspektiver*. Overordnet anvender jeg materialitetsbegrebet, der danner den teoretiske ramme for min undersøgelse af rummets betydning for pædagogisk praksis.

For at opnå en dybere analytisk forståelse inddrager jeg desuden Jane Bennetts (2021) begreb *thing-power*, som peger på tings og materielle objekters iboende vitalitet og handlekraft. Herigennem får jeg mulighed for at undersøge, hvordan tilsyneladende neutrale elementer – som fx en køkkenø eller en mærkat – kan få betydning for pædagogisk samvær og deltagelse.

Derudover anvender jeg Madeleine Akrichs (1992) begreb *scripts* og *de-scripts*, som gør det muligt at analysere, hvordan rum og genstande kan være indlejret med bestemte intentioner og

brugsscenarier – men også hvordan disse intentioner i praksis kan fortolkes, udfordres eller transformeres.

Inden jeg begynder på selve analysen, er det vigtigt at pointere, at fotografierne ikke skal forstås som neutrale repræsentationer af virkeligheden. I tråd med Sarah Pinks (2007) tilgang til visuel etnografi betragter jeg billederne som situerede og performative – de indgår i den erkendelsesproces, som min undersøgelse udgør, og skaber derved mening i mødet mellem motiv, kontekst og mit perspektiv som undersøger og leder.

Mine læsninger af billederne er derfor ikke et forsøg på at fastslå en objektiv betydning, men derimod situerede fortolkninger, hvor både mit erfaringsgrundlag, min ledelsesposition og mit teoretiske ståsted spiller ind. Billederne skal ses som nedslagspunkter i en sammensat og foranderlig virkelighed – og analysen som en måde at forstå materialitetens betydning for pædagogisk praksis på NOVA.

Den tomme hvide gang

Det første fotografi, jeg har valgt at gøre til genstand for analyse, er vist nedenfor. Det blev taget i

december 2024 på NOVA i Lynge, inden indflytningen fandt sted. Jeg tog fotografiet i forbindelse med et besøg på matriklen, hvor jeg var til stede for at drøfte køkkenets indretning med håndværkere. Denne kontekst er væsentlig at nævne, da den senere i analysen spiller en rolle for forståelsen af billedets betydning.

Jeg har valgt at lade dette billede indlede analyseafsnittet, fordi det fanger den stemning, jeg forsøger at fremmane i indledningen – en stemning, der blev afgørende for masterprojektets genstandsfelt.

På fotografiet ses en lang, hvid gang. Gulvet er belagt med gråt linoleum, væggene er hvide, og loftet består af rektangulære industriplader, hvorfra der hænger lysstofrør i hvide armaturer. I forgrunden ses to døre ind til separate rum; begge står åbne. Ved siden af hver dør er der et fastkarmsvindue med en blålig nuance, formentlig af hærdet glas.

Fotografi 5: Den tomme hvide gang

Allerede gennem denne nøgterne beskrivelse kan man – med materialitetsbegrebet i hånden – begynde at forstå gangen som en aktiv medskaber af det pædagogiske rum. Uden at analysere videre bliver man bevidst om både rummets muligheder og dets begrænsninger – noget, jeg uddyber i det følgende.

I *Hvor tingene summer* (Damsholt & Sandberg, 2018) beskrives, hvordan det materielle læringsmiljø på universiteter har indflydelse på, om studerende opfatter sig selv som passive objekter eller som medskabende subjekter. På samme måde kan denne gang på NOVA betragtes som en central aktør i det pædagogiske mulighedsrum – et sted, der ikke blot passivt rummer pædagogik, men er med til at forme den.

Fotografiet kan tolkes som en visuel repræsentation af en klassisk institutionel arkitektur, hvor det funktionelle og effektive prioriteres på bekostning af det sociale og sanselige. De blåtonede vinduer ved dørene skaber associationer til overvågning og kontrol. Deres gennemsigtighed muliggør observation uden aktiv deltagelse – et billede på en relationel afstand, der bringer tanker hen på repressive institutioner som fx fængsler eller psykiatriske afdelinger.

Billedet illustrerer en tydelig magtstruktur: Der er en opdeling mellem observatøren på gangen og det potentielle "objekt" bag døren. Rummet synes ikke at understøtte dialog, fællesskab eller nysgerrighed – centrale begreber i mange pædagogiske tilgange. På trods af at min analyse ikke er bygget op omkring Michel Foucaults (2002) teoretiske begrebsunivers, så ville jeg finde det forstilt ikke at referere til noget så oplagt som *Overvågning og straf* i denne sammenhæng. Den overstående beskrivelse af rummene med de blåtonende vinduer leder uægtelig tanker hen på Jeremy Bentham's *Panoptikon*, og Foucaults (2002) metaforiske anvendelse af fængselsdesignet

som en udtryk for en generel tendens i samfundet, hvor potentiel overvågning fører til selvovervågning og selvcensur.

Set i lyset af Madeleine Akrichs teori om *scripts* og *de-description* (1992) fremstår bygningen som et billede på en infrastruktur, hvor designintention og aktuel anvendelse ikke er i overensstemmelse. Oprindeligt opført som industribygning og siden anvendt som skole under Røde Kors, bærer bygningen stadig et script for noget andet end det, den i dag skal rumme – nemlig et dagtilbud for mennesker med autisme.

Bygningens oprindelige script – arkitektens intention – har været at skabe rammer for kontor- og produktionsarbejde. Det er derfor ikke tilfældigt, at der fx er glasvinduer ved hver dør. I et kontorlandskab giver det god mening, at man kan se hinanden uden nødvendigvis at skulle forstyrre eller indgå i dialog. Der er tale om en gennemsigtighed, der understøtter effektivitet, struktur og kontrol.

Men når NOVA i dag anvender bygningen som base for et dagtilbud til mennesker med autisme, sker der en *de-description* – en nyfortolkning og omkodning af det oprindelige script. Denne *de-description* er ikke nødvendigvis problemfri. Intentionen om industribygning og den pædagogiske ambition om trygge, sanselige og relationelle rum kolliderer, og bygningens fysiske strukturer risikerer dermed at sætte begrænsninger for pædagogisk udfoldelse.

Ved at anvende Akrichs begreber kan man sige, at det pædagogiske arbejde på NOVA repræsenterer en *de-description* af bygningens oprindelige design. Brugen ændrer sig – men rummet fortæller stadig sin oprindelige historie; en historie om effektivitet, struktur og kontrol, fabrikeret til kontor/- og produktionsarbejde. Fra et posthumanistisk perspektiv har bygningens form en fortsat agens, den virker aktivt på NOVA's praksis og tilbyder og/eller begrænser udprægede handlemuligheder på trods af at intentionen har ændret sig. I de kommende analysedele viser jeg, hvordan vi i praksis arbejder på at genskrive denne fortælling – et skridt ad gangen.

Netop dette lag – spændingen mellem rum og praksis – afspejler også min rolle som både leder og etnograf. Jeg har valgt at tage netop dette fotografi, fordi det udtrykker en undren og en længsel.

Jeg er optaget af, hvordan vi kan skabe pædagogisk mening i rammer, der i udgangspunktet ikke tilbyder nogen særlig atmosfære.

Dette billede fungerer dermed ikke blot som dokumentation, men også som en visuel erkendelse: en artikulation af min egen søgen efter sammenhæng, identitet og mulighed i en bygning, hvor intet endnu er givet.

Hvis vi kigger på gangen med et Bennettsk (2021) perspektiv og hendes teoretisering omkring *thing-power* kan man forstå gangen som en aktør med immanent vitalitet og handlekraft.

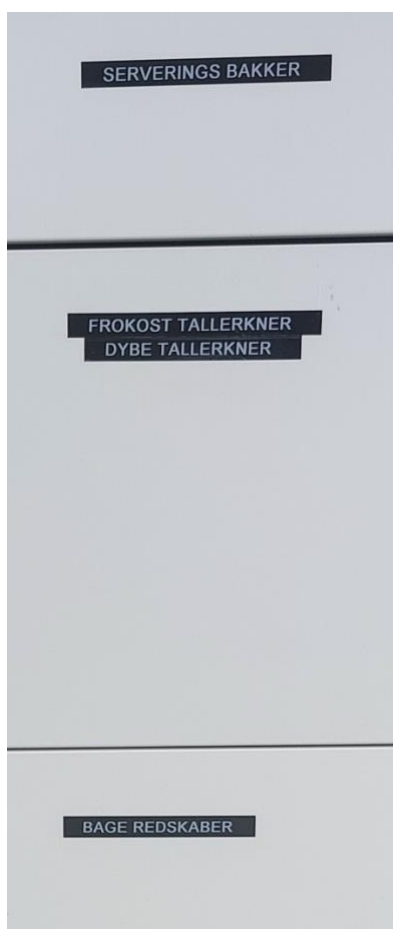
Materialiteten – de hårde linoleumsgulve, de lukkede døre med fastkarmsvinduer og det skarpe, kølige lys fra lysstofrørene – udøver en subtil, men konstant påvirkning på krop og adfærd. Særligt belysningen har en regulerende effekt; det diffuse, flimrende lys fra lysstofrørene skaber en steril stemning, der besværliggør sanselig forankring og kropslig ro. Det er ikke et lys, der inviterer til ophold, fordybelse eller fællesskab – det er et lys, der opretholder vågenhed, funktionalitet og overvågbarhed. Det regulerer, uden at man nødvendigvis bemærker det. I denne forstand bliver lyset – og rummet som helhed – udtryk for *thing-power*: en materiel kraft, der er med til at forme det pædagogiske mulighedsrum, før nogen overhovedet handler. Gangen er derfor ikke blot en baggrund men en medskabende aktør i praksis (Bennett, 2021).

Hvor det første billede viste et tomt og næsten klinisk gangareal, hvor arkitekturen forekommer at dominere fuldstændigt, bevæger jeg mig nu over i en mere brugspræget kontekst. Det næste billede stiller skarpt på køkkenets indretning – og på de intentioner, der materialiseres i denne form for struktur.

De velorganiserede køkkenskuffer

Det nedenstående fotografi tog jeg i uge 7, 2025 – en uge, hvor vi på NOVA holder vinterferie. På dette tidspunkt var det kun min koordinator, min værkstedsleder og jeg selv, der var til stede. Vi brugte ugen på at forberede NOVA til brugernes tilbagevenden. Min koordinator havde taget initiativ til at pakke køkkenet ud og havde i den forbindelse allieret sig med en DYMO®-labelmaskine.

Jeg har valgt at inddrage dette fotografi i analysen, fordi det – for mig – illustrerer, hvordan det materielle kan påvirke og sætte retning for det pædagogiske rum. Billedet er taget som led i min etnografiske undersøgelse og havde allerede ved dets tilblivelse en analytisk intention.

Fotografi 6 Udsnit af tekst på køkkenskuffer

Fotografiet viser et udsnit af en køkkenø med tre skuffer. På skuffernes

fronter ses metalhåndtag og mærkater fra DYMO®-maskinen.

Bordpladen er i *Fotografi 7: De velorganiserede køkkenskuffer*

lyst træ, og

gulvet har den samme grå linoleumsbelægning som på det forrige billede. Da teksten på mærkaterne er svær at læse, har jeg i nedenstående billede zoomet ind for at tydeliggøre dem. Dette valg er foretaget, fordi det netop er teksten og mærkaterne, der er centrale i denne del af analysen.

Jeg husker tydeligt, hvordan min koordinator stolt præsenterede det nyindrettede køkken og de velorganiserede skuffer. Jeg anerkendte hendes indsats, men spurgte: "Hvor mange af NOVA's brugere kan egentlig læse?" Spørgsmålet var retorisk - for vi ved begge, at ingen af dem kan læse.

Tekstbaserede mærkater skaber et skel – en symbolsk opdeling mellem personale og brugere, mellem de normalt begavede og de kognitivt udfordrede. Dermed etableres et asymmetrisk

magtforhold, hvor brugernes mulighed for selvstændig handling begrænses. Teksten bliver et redskab, der konsoliderer brugernes afhængighed af personalet, hvilket står i skarp kontrast til intentionen om at styrke deres autonomi og handlekraft (Danmark, 2025; FN, 2006; Korsgaard et al., 2017).

Som tidligere nævnt i analysen af billedet Den tomme hvide gang, nævnte jeg mit møde med håndværkerne omkring køkkenets indretning. Jeg havde ikke mange krav, men ét var centralt: at der skulle være en stor køkkenø, der kunne invitere til fællesskab, medskabelse og deltagelse i madlavningen. Dette afspejler sig også i NOVA's pædagogiske vision (bilag 3).

Hvis man anskuer denne situation gennem Madeleine Akrichs (1992) begreb *scripts*, er jeg som leder og initiativtager at betragte som designer af rummet. Mit *script* for køkkenet var, at det skulle invitere til deltagelse, egen mestring og autonomi. Det, vi ser i fotografiet, er imidlertid et brud på dette script: de påsatte mærkater indskriver i stedet en praksis, hvor adgangen til rummets funktioner er afhængig af læsefærdigheder.

Fotografi 8: Køkkenø

Dette brud kan nuanceres yderligere gennem Jane Bennetts (2021) begreb *thing-power*. Bennet argumenterer for, at materielle objekter ikke blot er passive baggrunde for menneskelig handling, men besidder *vitalitet* – de har indflydelse og agens. I denne sammenhæng udøver både køkkenøen og mærkaterne en form for handlekraft. Hvor køkkenøen inviterer til fællesskab og sanselig integration, ekskluderer mærkaterne brugere, der ikke kan læse. Det er et eksempel på, hvordan materielle objekter og symboler kan trække i forskellige retninger og skabe spændinger i den pædagogiske praksis.

Jeg er selvfølgelig pinligt bevidst om, at intentionen bag disse mærkater har været at skabe overblik, struktur og effektivitet – og jeg anerkender også den intention. Men netop derfor er det

tankevækkende, at noget så banalt som et lille mærkat kan få så vidtrækkende konsekvenser, når det anskues i en posthumanistisk kontekst.

Når jeg i denne analyse fremhæver, hvordan små elementer som mærkater kan bidrage til at konstruere asymmetriske magtforhold i det pædagogiske rum, er det væsentligt samtidig at rette blikket mod min egen rolle. Jeg er ikke blot en passiv observatør, men en aktør, der både designer, påvirker og fortolker de rum og praksisser, som udspiller sig på NOVA. Det var mig, der stillede krav om køkkenøen, og det var mig, der godkendte det samlede køkken. Jeg er altså også medskaber af det materielle script, som jeg her analyserer og til dels kritiserer.

Denne dobbelthed – at være både undersøger og medskaber – kræver en bevidst og løbende refleksion. Som leder er jeg indlejret i de samme strukturer, som jeg forsøger at analysere, og mine egne handlinger er uvægerligt præget af institutionelle, kulturelle og praktiske hensyn. Det betyder, at jeg både er en del af problemet og en del af de mulige løsninger. Ved at rette opmærksomheden mod dette spændingsfelt håber jeg at kunne skabe en mere nuanceret og ærlig analyse, hvor kompleksiteten får lov at stå – og hvor det pædagogiske rum forstås som et sted, der konstant forhandles mellem intention, materie, praksis og position.

Affaldssystemet som pædagogisk assemblage

Dette fotografi blev taget i køkkenet på NOVA i marts 2024. Det adskiller sig fra de to foregående billeder ved at vise et rum, der er taget i brug. Hvor tidligere fotografier primært har dokumenteret forsøg på at forme eller tilpasse rummet, viser dette billede en praksis, der allerede er i gang – og dermed det, man kunne kalde rummets aktiverede liv. Det er ikke længere den tiltænkte anvendelse, der dominerer, men den faktiske brug, sådan som den udfolder sig i hverdagen. Det gør fotografiet særligt interessant, fordi det synliggør, hvordan scripts ikke blot planlægges, men realiseres, forhandles og omfortolkes i praksis.

Fotografi 9: Affaldssortering

På billedet ses 11 hvide affaldsbeholdere, hvoraf flere er forsynet med DYMO®-mærkater. På én af dem ligger en fyldt skraldepose med tomme mælkekartoner, og flere løse kartoner samt poser er placeret i nærheden. Blandt de afbildede genstande ses også en pose med vat.

Det er bemærkelsesværdigt, at affaldet omkring beholderne – mælkekartonerne, plastposen og vattet – ikke blot er restprodukter. De vidner om en tiltænkt pædagogisk aktivitet: at udplante karse sammen med brugerne. Det, der ved første øjekast kunne tolkes som uorden eller rod, bliver dermed et spor af praksis. Et udtryk for, at rummet er i brug – ikke kun til sortering, men til samvær, kreativitet og sanselig læring.

Genstandene peger på en intention, der ikke er formgivet i møbelarkitektur eller overordnet rumdesign, men som alligevel sætter sig i materialiteten. Det er en påmindelse om, at det pædagogiske ikke altid er strømlinet – men levende.

Denne samling af hverdagsagtige elementer minder om det, Jane Bennett (2021) beskriver som en *assemblage* i *Levende materialitet*. Ligesom affaldet ved Chesapeake Bay bliver en samling med betydning og agens, danner affaldssystemet på NOVA en konstellation, hvor affaldsbeholdere, mærkater, poser og kartoner tilsammen former et mikro-rum med egne stemninger, funktioner og scripts. Det er ikke blot genstande i et rum – de er med til at forme rummet.

Og med det mener jeg ikke bare det arkitektoniske rum som en neutral baggrund, men det rum, der opstår i praksis – i det, vi gør, sanser og forhandler i hverdagen. Med Sarah Pinks (2007) blik bliver rummet til i brug, og Jane Bennett (2021) minder os om, at ting ikke er passive. De har en handlekraft – thing-power – som betyder, at de kan sætte noget i gang. På billedet fra NOVA er det netop det, vi ser: affaldsbeholderne, mærkaterne og genstandene omkring dem er ikke bare placeret i rummet – de er med til at organisere det. De strukturerer, regulerer og inviterer til bestemte handlinger. På den måde bliver de en aktiv del af den pædagogiske kontekst.

I dette billede ses, hvordan bestemte pædagogiske intentioner – affaldssortering, ansvarlighed, miljøbevidsthed – ikke kun kommunikeres gennem personalet eller skrift, men også gennem materialitet. Skraldespandene og mærkaterne formidler deres eget budskab. De organiserer, vejleder og regulerer. I Akrichs (1992) forstand bliver de bærere af et script, der indlejrer en forventet brug: her skal affald sorteres, her findes en korrekt måde at gøre tingene på.

Det er vanskeligt at aflæse mærkaterne på billedet, men konteksten antyder, at de angiver forskellige typer affald. Denne analyse er ikke endnu en kritik af tekstbaserede mærkater – den pointe er allerede slået fast andetsteds. I stedet er det det samlede udtryk, denne assemblage, der er i fokus. Sammen skaber elementerne et mikro-rum, hvor bestemte pædagogiske scripts aktualiseres: korrekt affaldssortering, miljøbevidsthed og opdragelse til ansvarlighed.

Men samtidig bryder skraldeposen og de løse kartoner med fortællingen om orden og systematik. Scriptet er ikke entydigt. I stedet opstår en vis uorden, en vis tvetydighed – som spejler den komplekse virkelighed i pædagogisk praksis. Fotografiet bliver dermed et billede på, hvordan pædagogiske idealer og hverdagspraksis forhandles i materielle konstellationer (Akrich, 1992; Bennett, 2021).

Det interessante er, at systemet anvendes på en måde, der i høj grad svarer til dets designmæssige intentioner – ikke nødvendigvis fordi nogen har fulgt en instruktion, men fordi form og funktion i sig selv inviterer til en bestemt brug. Det viser, hvordan design og materialitet kan forme praksis, uden at det nødvendigvis er et bevidst valg. Som Akrich skriver, “ting taler”, og i dette tilfælde taler affaldssystemet et sprog, der både formidler praktisk funktion og pædagogisk ideal.

På den måde bliver det, der kunne fremstå som en samling neutrale plastbeholdere, til en aktiv assemblage. Der sker noget i rummet – ikke kun gennem mennesker, men gennem materialitetens indlejrede forventninger og muligheder. Det minder os om, at pædagogisk praksis ikke kun foregår *mellem* mennesker, men også *med* tingene, som aktører i sig selv.

Det store opholdsrum – appropriation, materialitet og pædagogisk potentiale

Dette afsnit centrerer sig om fire fotografier, som tilsammen skal illustrere, hvordan NOVA's monumentale opholdsrum er indrettet. Jeg har valgt at bruge flere billeder for både at indfange detaljerne og give en fornemmelse af helheden. Rummets størrelse og karakter er væsentlig for forståelsen af de udfordringer og muligheder, det rummer for den pædagogiske praksis.

Fotografi 10: Opholdsrum billede 1

Fotografi 10: Opholdsrum billede 1

Jeg indleder analysen med fokus på Fotografi 10:

Opholdsrum billede 1. Billedet viser et hjørne af opholdsrummet, som kan opdeles i forgrund, mellemgrund og baggrund:

I forgrunden ses det tomme, grå linoleumsgulv. I mellemgrunden er placeret et bordeauxfarvet hængetelt. I baggrunden står en brunlig liggebriks, et lille cafébord med en bordlampe, samt to orange malerier på væggen. Til venstre ses et gråt gardin, og loftet domineres af industriloftsplader, lysstofrør og et hvidt kabelrør.

Som beskrevet ovenfor, er NOVA's opholdsrum præget af en hård og funktionalistisk materialitet: de store grå flader, det kølige lys og de hvide vægge skaber en steril og brutalistisk atmosfære. Når man zoomer ind på det affotograferede hjørne, fremstår der et tydeligt spændingsfelt mellem dette mikrorum og opholdsrummets overordnede karakter. Det er dette spændingsfelt denne del af analysen centrerer sig omkring.

Analyseret med afsæt i materialitetsbegrebet (Damsholt og Sandberg 2018) viser mikrorummet, hvordan tingene – hængeteltet, briksen, malerierne – aktivt påvirker de humane aktører. Deres

materialitet – farver, teksturer og bevægelighed – inviterer til sanselig oplevelse og kroppens inddragelse i rummet.

Med Bennetts (2021) begreb *thing-power* kan man yderligere forstå teltet, briksen, lampen og bordet som aktive materialiteter, der besidder deres egen vitalitet. Bennett pointerer, at ting har en kraft, som kan påvirke handlinger og muligheder uden nødvendigvis at være bevidstgjort af brugerne. I denne kontekst kan man sige, at fx hæneteltet udøver en subtil form for *thing-power*: det inviterer til kropslig forankring og sanselig fordybelse midt i det ellers tomme og funktionalistiske rum (Bennett, 2021).

Dermed supplerer Bennetts fokus på tingens egen vitalitet (*thing-power*) Damsholt og Sandbergs (2018) forståelse af materialitet som noget, der ikke blot former, men også aktivt støder til sansninger og handlinger i praksis.

Når man betragter fotografiet, bliver det også tydeligt, at der er et larmende fravær af humane aktører. Fraværet forstærker oplevelsen af rummets brutalistiske og funktionelle karakter, og peger samtidig på, hvordan materialiteten i sig selv virker og former stemninger og handlinger – også i menneskeligt fravær. Set i et posthumanistisk perspektiv bliver dette fravær ikke et tomrum, men derimod en understregning af tingens egen vitalitet og agens (Bennett 2021).

Fotografiet dokumenterer altså en forsøgsvis appropriering af rummet. Det ses konkret i placeringen af teltet, briksen, bordlampen og malerierne, som på forskellig vis, indfører varme, ro og sanselighed i et ellers koldt og funktionalistisk miljø. Teltet inviterer til afskærmning og fordybelse, briksen til hvile og tilbagetrækning, mens lampens bløde lys og maleriernes farvemætning bryder med rummets sterile udtryk. Disse genstande repræsenterer et pædagogisk forsøg på at omskrive opholdsrummets funktion, fra et brutalt gennemgangsrum til et sanseligt og relationelt mikrorum.

Med Akrichs (1992) begreb om *de-scription* kan dette læses som en begyndende omskrivning af rummets oprindelige script. Det er ikke et fuldendt opgør, men en påbegyndt forhandling mellem rummet og dets nye anvendelse. Materialiteten – tekstiler, lys, farver, former – indtager dermed en aktiv rolle i denne kamp. I Damsholt og Sandbergs (2018) perspektiv kan man argumentere for

at genstandene *skubber* til rummets betydning og stemning; de virker som medspillere i bestræbelsen på at skabe en pædagogisk atmosfære, hvor sanser integration og bearbejdning kan foregå.

Fotografi 11: Opholdsrum billede 2

Fotografi 11: Opholdsrum billede 2

Det andet billede, Fotografi 11: Opholdsrum 2, fortsætter den æstetik og stemning, der blev påbegyndt i det foregående billede. Igen ser vi et udsnit af det monumentale opholdsrum, og igen dominerer det grå linoleumsgulv forgrunden – en materialitet, som tidligere beskrevet, fastholder rummets funktionalistiske udtryk og derved begrænser bestemte sanselige muligheder. Alligevel viser billedet et nyt forsøg på at skabe et mikrorum i det store rum.

Sofaarrangementet med bløde tekstiler, pyntepuder og levende planter skaber en markant kontrast til rummets øvrige rå og industrielle udtryk. Disse elementer former et rum, der inviterer til ophold, afspænding og sanselig ro – et rum, hvor tempoet er

lavere, og hvor det er muligt at være til stede med kroppen snarere end at skulle præstere eller deltage i målstyrede aktiviteter. Det er et rum, der trækker på erfaringer fra det private og det hjemlige og dermed bryder med den institutionslogik, der præger bygningens øvrige arkitektur. Pædagogisk åbner det for en anden form for samvær – mere uformelt, mere sanseligt, og potentielt mere trygt. Det skaber en atmosfære, hvor lav arousal og behov for selvregulering får materiel støtte – noget der er særlig væsentligt i konteksten af et dagtilbud for mennesker med autismespektrumforstyrrelser.

Med Jane Bennetts (2021) begreb *thing-power* kan puderne, tæpperne og planten forstås som genstande med iboende vitalitet – de udøver en stilfærdig, men virksom agens i rummet. De bløde tekstiler og levende elementer står i skarp kontrast til rummets brutalistiske funktionalitet og er dermed med til at skabe et mikrorum i rummet – et rum, hvor netop afslapning, ro og sanselig forankring muliggøres. Dette sker uden, at der nødvendigvis er menneskelige aktører til stede eller tager initiativ; tingene virker i kraft af deres egen immanente agens. Særligt den grønne plante – med sin subtile livstilknytning – fremstår som en stille opponent til rummets døde og dominerende grå flader og markerer en insisteren på liv og sansning midt i en ellers steril kontekst. Ligesom i Fotografi 9 opleves der også her et larmende fravær af humane aktører. Fraværet er ikke tomt, men understreger snarere tingenes medfødte agens – de bløde ting er til stede i mikrorummet, de bliver ikke brugt, men de virker alligevel. De gør noget. Dette rejser spørgsmålet: Hvad fortæller dette fravær os om rummet? Betyder det, at approprieringen er lykkedes, og at tingene har indtaget rummet på egne præmisser? Eller fremstår rummet snarere iscenesat og uforløst – et mikrorum uden liv? Dette er et spørgsmål, der må tages op i diskussionen.

Damsholt og Sandberg (2018) bidrager til et særdeles relevant perspektiv ind i denne sammenhæng. I deres analyse af det juridiske fakultet på Københavns Universitet viser de, hvordan omgivelser og indretning former selv- og verdensforståelser. Jurastuderende vænnes til luksus og æstetik og får derved signaleret, at de er nogen, der er mere værd, mens andre fakulteters studerende mødes af mere neutrale og triste omgivelser. Overført til NOVA rejser det spørgsmålet: Hvad fortæller rummets indretning brugerne om deres værdi? Hvilket billede af sig selv inviteres de til at danne? Her er det ikke luksus, men varme og sanselighed, der kommunikeres – og netop derfor bliver materialiteten ikke kun æstetisk, men også pædagogisk og politisk vigtig.

Fotografiet vidner samtidig om en spænding og et potentiale. Der synes at udspille sig en kamp – en kamp mellem to scripts: det oprindelige brutalistiske og funktionelle design og et nyt, sanseligt og pædagogisk læringsrum. Tingene arbejder i sig selv – gennem deres *thing-power* og iboende agens – på at ændre rummets fortælling. De forsøger så at sige at de-scripte bygningens oprindelige intention (Akrich, 1992; Bennett, 2021). Spørgsmålet er dog, om denne omskrivning er

lykkedes – eller om der fortsat er et stykke vej. Det er endnu en af de diskussioner, jeg vender tilbage til i diskussionskapitlet.

Som jeg nævner i begyndelsen af dette afsnit analyserer jeg i dette afsnit fire fotografier fra NOVA's monumentale opholdsrum. For at binde analyserne sammen og for at tydeliggøre deres indbyrdes relation afslutter jeg afsnittet med en kort sammenligning og opsummering. Det giver mulighed for at fremhæve både udviklingslinjer og forskelle på tværs af billederne – og derved styrke det samlede analytiske blik på, hvordan rummene og materialiteten påvirker den pædagogiske praksis.

På baggrund af analysen af de første to fotografier er det muligt at identificere både ligheder, men også forskelle i måden, hvorpå rummet forsøges approprieret. For at skabe overblik og samle trådene, afslutter jeg denne del med en sammenligning og opsummering. Det bidrager til at tydeliggøre, hvordan graden og karakteren af de-scription veksler – og hvordan materialitetens virkning og rummets genklang skifter fra billede til billede.

Samtidig danner denne sammenligning også et afsæt for de følgende analyser, hvor jeg bevæger mig videre til de næste fotografier, som i højere grad sætter fokus på arkitekturens samspil med det pædagogiske potentiale – og på grænserne for, hvornår appropriering lykkes, og hvornår den forbliver overfladisk.

Sammenligning og opsummering

I det ovenstående har jeg beskrevet en række sammenfald og ligheder mellem *Fotografi 10* og *11*, men det er også væsentligt at dvæle ved deres forskelle. Hvor *Fotografi 10*, med teltet og briksen, sender et budskab om sanselighed og inviterer til fordybelse, leg og afskærmning, har *Fotografi 11* et udtryk, der i højere grad signalerer hygge, ophold og fællesskab gennem dets hjemlige og sociale fokus.

Det første billede rummer desuden en skævhed – et telt midt i et brutalistisk opholdsrum kan aflæses som en form for modstand, en stille protest mod rummets rå karakter. Det andet billede arbejder mere harmoniserende med rummet og forsøger at blødgøre dets udtryk indefra gennem tekstiler, planter og pyntegenstande – en slags æstetisk forhandling snarere end opposition.

De to mikrorum søger begge at appropriere rummet, men med forskellige grader af gennemslagskraft. Hvor *Fotografi 10* har en eksperimenterende og forsigtig karakter, fremstår *Fotografi 11* som et mere planlagt og gennemført forsøg på at skabe et brugbart mikrorum. Rummet "reagerer" også forskelligt: I billede 10 opleves rummet fortsat uforløst – som om tingene kæmper for at få lov at virke. I billede 11 opstår spørgsmålet, om approprieringen er lykkedes med sin hjemlighed og sociale atmosfære – eller om det blot er et tyndt lag, der dækker over et rum, der stadig modarbejder det pædagogiske potentiale.

Opsummerende

Hvor *Fotografi 10: Opholdsrum 1* viser et mikrorum, der med telt og briks søger at skabe en sanselig og kropsligt forankret kontrast til rummets brutalistiske karakter, fremstår *Opholdsrum 2* som et mere hjemligt og socialt orienteret forsøg på appropriering. Her er det sofaer, pyntepuder og planter, der forsøger at blødgøre rummets udtryk – ikke i direkte modstand, men snarere som en forsigtig æstetisk forhandling med den eksisterende funktionalistiske arkitektur.

Hvor de to foregående billeder illustrerede et mere eller mindre eksperimenterende forsøg på at forhandle med rummets oprindelige karakter og udtryk, bevæger jeg mig nu videre til et fotografi, hvor arkitekturen i højere grad selv tilbyder et pædagogisk potentiale. Her er det ikke alene objekter og indretning, men selve bygningens form, der muliggør en sanselig og funktionel appropriering.

Fotografi 12: Opholdsrum billede 3

Jeg vender nu blikket mod det tredje afsnitsbillede, Fotografi 12: Opholdsrum billede 3. Her ses langsiden af det store opholdsrum. Rummet er præget af en række dybe vinduespartier, og vindueskarmenes bredde samt væggene imellem skaber en serie af alkoovelignende nicher. På billedet ses fem af disse vinduesalkover, som hver er indrettet med madras, puder og gardiner, der gør det muligt for brugeren at trække sig tilbage og skærme sig visuelt fra resten af rummet. Yderligere ses et spisebord i mørkt træ med seks spisebordsstole placeret rundt om bordet. Bordet står med afstand til vægge og andre genstande.

Når jeg analyserer dette fotografi, bliver det tydeligt for mig, at vinduesalkoverne allerede i deres arkitektoniske udformning tilbyder en form for afskærmning og individualisering i det ellers monumentale og åbne fællesrum. Hver niche er adskilt af faste vægflader, hvilket bryder rummets ellers langstrakte rytme og skaber lommer, der giver mulighed for ro og nærvær. Puderne og madrasserne understøtter dette ved at invitere kroppen til at sænke tempoet og finde hvile – enten siddende eller halvt liggende. Samtidig fremstår gardinerne som en aktiv mulighed for at regulere graden af synlighed og kontakt: De kan anvendes som en kontekstmarkør, der kan trækkes for og markere et “jeg har brug for ro”-signal uden at kræve verbal kommunikation.

Det er således ikke alene objekterne, men selve arkitekturens form, der skaber dette mulighedsrum. Det fremstår ikke påklistret eller iscenesat, men som en funktionel og meningsfuld integreret del af rummet. I modsætning til de tidligere billeder, hvor approprieringen primært skete gennem tilføjede elementer, ser vi her et eksempel på en arkitektur, der i sig selv indskrives i den pædagogiske intention: at tilbyde mulighed for pause, ro og selvregulering.

Denne intention kan ses i forlængelse af Damsholt og Sandbergs (2018) forståelse af sanselighed og atmosfære i

Fotografi 12: Opholdsrum billede 3

pædagogiske rum, hvor

materialitet og æstetik ikke blot danner ramme om praksis, men aktivt medskaber stemninger og handlemuligheder. Set i dette lys bliver vinduesalkoverne ikke blot funktionelle områder, men

atmosfæriske aktører, der inviterer til bestemte former for tilstedeværelse, regulering og samvær – og dermed bidrager til at forme det pædagogiske rum som et sanseligt og relationelt felt.

Ser vi på disse vinduesalkover med Akrichs (1992) begreb om *scripts*, kan deres udformning forstås som en indlejret brugsanvisning – en materiel opfordring til brug. Det forventes næsten, at man sætter sig med ryggen mod væggen, trækker gardinet for og finder ro. Indretningens elementer – puder, gardiner, madrasser – understøtter dette script. De søger ikke, som i tidligere billeder, at de-scripte et modstridende rum, men snarere at forstærke og realisere det, arkitekturen allerede foreskriver. Der er med andre ord ikke tale om en omskrivning, men et medskabende samarbejde mellem bygning og pædagogik.

I relation til Jane Bennetts (2021) begreb *thing-power* kan man sige, at særligt gardinerne udøver en sanselig agens. Deres bløde tekstil, evnen til at filtrere lys og skabe afskærmning rummer en iboende kapacitet til at forandre oplevelsen af rummet – også når de ikke er i brug. De signalerer, at det her er tilladt at trække sig. At ro og pause er legitime tilstande. På den måde bliver gardinet en aktør, der muliggør en tilbagetrækning, uden at brugeren behøver forlade rummet. Det gør det muligt at være til stede – socialt, men på afstand – uden krav om direkte deltagelse.

Som de tidligere fotografier illustrerede, viser dette billede ligeledes, at tingene *gør noget*, selv når de ikke anvendes. De former atmosfærer, stemninger og mulige måder at være i rummet på – og de gør det i tæt samspil med arkitekturens strukturelle logik.

Opsamling

Hvis man kigger på de tre foregående billeder i kronologisk rækkefølge, opstår der en bevægelse i måden, hvorpå rummet approprieres. På det første billede fungerede objekterne som skyts – en slags pædagogiske modtræk mod opholdsrummets script og dets brutalistiske funktionalitet. I det andet billede søgtes en blødere form for forhandling med rummets æstetiske udtryk, og i det tredje billede ser vi en arkitektonisk appropriering, hvor bygningens design – i form af vinduesnicherne – rent faktisk begynder at støtte det pædagogiske formål.

Med anvendelse af Akrichs (1992) begreber kan man sige, at vi her bevæger os fra en konfrontatorisk facon til en mere glidende form for de-scription, hvor materialitet, design og pædagogik spiller sammen snarere end mod hinanden. Det rejser et naturligt spørgsmål, om vi her nærmer os en egentlig grundfæstet pædagogisk atmosfære – eller om denne fortsat er skrøbelig. I det følgende afsnit vender jeg blikket mod det sidste billede i rækken for at udforske dette nærmere.

Hvor det foregående billede inviterede til brug, viser det næste et rum, der synes at afvise det. Jeg afrunder analysen med et billede, hvor rummet – på trods af dekorative elementer – fremstår tomt, fladt og uden aktiverende funktioner.

Fotografi 13: Opholdsrum billede 4

Det fjerde og sidste billede i analysen viser endevæggen i det store opholdsrum. Her ses en væg beklædt med wallstickers med jungletema: billeder af løver, giraffer, elefanter, zebraer, et par eksotiske fugle, et næsehorn og en gnu, samt et par meget farverige luftballoner, der svæver over junglen. Der er ingen genstande i billedet udover væggen med wallstickers. Forgrunden består af det grålige linoleumsgulv og er ellers tom.

Det er væsentligt at bringe en rumlig og sansemæssig beskrivelse af billedet for at underbygge den videre analyse. Væggen med klistermærker er oplyst af kunstigt lys fra lofthængte lysstofrør – der er altså ikke noget naturligt lys til at tilføre rummet variation eller dybde. Den hvide væg og det store felt af gråt linoleumsgulv i forgrunden giver rummet et tomt og klinisk udtryk. For mig vækker det associationer til barndomsminder om venteværelser hos skoletandlægen eller sundhedsplejersken på min folkeskole. Klistermærkerne

Fotografi 13: Opholdsrum billede 4

virker på en måde svævende – de er ikke forankret i rummet, men hænger som illustrative lag uden fysisk eller funktionel tilknytning. De er todimensionelle, glatte og farverige, men uden tekstur, dybde eller tyngde. Der er ingen øvrige genstande, planter eller indretningslementer, som støtter eller forlænger tematikken i rummet. Det virker tilfældigt, hvordan motiverne er placeret – de illustrerer noget, men iscenesætter intet. Det efterlader en oplevelse af fravær – ikke blot af aktivitet, men af rumlig tilstedeværelse. Er dette et rum, man kan bruge? Eller blot et rum, man kan betragte?

I modsætning til de tre foregående billeder er dette billede tomt – tomt for genstande og objekter. Her er der ikke noget, der "arbejder i rummet". Billedet står stille. Det er en flade uden aktivitet. Særligt det massive felt af gråt linoleum i forgrunden er med til at fremhæve fraværet – ikke bare af mennesker, men af pædagogisk handling. De farverige wallstickers sender et budskab om et forsøg på at indføre fantasi og visuel livlighed, men er det lykkedes? Det er, som om væggen forsøger at fortælle en historie men uden at blive en del af rummet selv.

Hvor de andre billeder har sendt et tydeligt signal om appropriering – af varierende grad, men trods alt appropriering – så når dette billede ikke op på niveau med de forrige. I Akrichs (1992) forstand sker der her ikke nogen reel de-scription, fordi der ikke sker nogen omskrivning af rummets funktion eller brugsmuligheder. Klistermærkerne introducerer et visuelt tema, men ændrer ikke rummets praksis eller anvendelse. De tilbyder ikke nye måder at bruge rummet på, og de skaber ikke nogen fysisk eller social funktion, som ændrer den måde, brugerne kan indgå i rummet på. Rummet er stadig tomt, hårdt, klinisk – og dets karakter forbliver uforandret.

De jungleinspirerede motiver forsøger at indføre en fortælling, men fortællingen forbliver flad – der er ingen objekter, kropslige muligheder eller sanselige elementer, der understøtter temaet. Derfor kan man ikke tale om, at rummet tildeles en ny funktion, men snarere at det forsøges påklædt en æstetisk overflade. Resultatet bliver ikke en appropriering, men en dekoration. Klistermærkerne fremstår som en overfladisk æstetisk gestus, der forsøger at dække over rummets reelle mangel på atmosfære, invitation og brugbarhed.

I forhold til Bennett (2021) kan man næppe tale om, at klistermærkerne – uden tekstur, vægt eller fylde – udøver nogen form for thing-power. I hvert fald ikke i denne kontekst. De forsøger måske at illustrere noget, men uden selv at være en aktiv materialitet. Som Damsholt og Sandberg (2018) påpeger, er materialitet ikke blot noget, der pyntes med – den former praksis, stemning og selvforståelse. Netop derfor fremstår disse wallstickers som utilstrækkelige: de forsøger at indføre visuel livlighed uden at ændre det, der faktisk kan mærkes og sanses i rummet.

Sammenlignet med de øvrige billeder – med deres immanente agens, deres objekter, deres skyts og støtte – fremstår dette billede langt mere iscenesat. Hvor de tidligere billeder understregede et rum taget i brug, viser dette billede snarere et rum forsøgt tildækket.

Opsamling

Man kunne med rette spørge: Hvorfor overhovedet inddrage Fotografi 13? Hvorfor afslutte analysen med et billede, der bryder den progression, som ellers er opbygget i de tre foregående billeder – fra modstand over forhandling til arkitektonisk medspil? Netop derfor. Dette billede tjener som et bevidst brud, der tydeliggør, at appropriering ikke er en selvfølge. Ikke alt, der tilføres et rum, bliver automatisk til en del af det.

Billedet fungerer som en slags negativt eksempel: det illustrerer, hvad der sker, når æstetik ikke understøtter praksis. Det viser, at sanselighed og pædagogisk atmosfære ikke kan skabes alene gennem visuel pynt. Et klistermærke kan ikke i sig selv ændre et rums anvendelighed eller betydning. Det kræver, at materialitet og indretning spiller sammen med kroppe, handlinger og sansninger.

Samtidig provokerer billedet forestillingen om, at visuel livlighed i sig selv er nok til at fremkalde stemning, nærvær eller rumlig trykthed. Det udfordrer ideen om, at man kan "påklistre" pædagogik eller stemning på et rum uden at forholde sig til, hvad der faktisk skal kunne finde sted der. I så henseende bliver billedet en slags metafor for overfladisk iscenesættelse: Når materialiteten ikke er medskabende – når den ikke indgår i en relationel praksis – bliver rummet tomt. Et rum, man kan se på, men ikke være i.

.

En diskussion med teori og med mig selv

I dette kapitel diskuterer jeg de fund, jeg har gjort i mit projekt, og de valg, jeg har truffet undervejs. Jeg retter også et kritisk blik mod min egen undersøgelse for at tydeliggøre både styrker og svagheder. Udgangspunktet er – som formuleret i problemformuleringen – at undersøge, hvilken betydning rummet har for den mulige udøvede pædagogik på NOVA.

I analysen trækker jeg flere steder på Akrichs (1992) begreb om scripts og de-description, og jeg argumenterer for, at der – i større eller mindre grad – sker appropriering af de fysiske rum på NOVA. Men hvad vil det egentlig sige at de-scripte et rum? Og hvornår er en appropriering "lykkedes"?

Et godt eksempel er vinduesalkoverne. Jeg fremhæver dem som det mest succesfulde bud på en pædagogisk appropriering i min analyse. Men kan jeg overhovedet vurdere det? Eller burde det egentlig være brugerne, der afgør det? Med mit metodiske fokus på materialitet frem for mennesker har jeg tidligere argumenteret for, at dette perspektiv er konsistent og forsvarligt. Men alligevel kan man jo godt stille sig selv det spørgsmål: Hvad synes brugerne? Ville de overhovedet have valgt puder, madrasser og gardiner i nicherne – eller er det min forståelse af low arousal og neuropædagogik, der har formet denne løsning? Måske ville en autistisk bruger foretrække, at vindueskarmen stod helt tom, uden forstyrrende sanseinput?

Puder og gardiner kan let forsvares ud fra både den pædagogiske vision og de teoretiske referencer, jeg trækker på – men i en anden kontekst, med en anden tilgang, kunne en anden løsning have været lige så rigtig. Det er netop det, der gør posthumanistisk tænkning både spændende og udfordrende: Der findes ikke én rigtig appropriering, men mange mulige – afhængigt af relationer, behov og kontekst. Det er interessante spørgsmål at stille sig selv her på bagkant af både indretning og analyse. Jeg fortryder ikke de valg, der er truffet – jeg mener fortsat, det er et velovervejede bud på en pædagogisk appropriering – men det er sundt at holde fast i kompleksiteten og modarbejde forestillingen om én sandhed. Skulle jeg have valgt at gå den

vej, hvor brugernes perspektiv blev inddraget som en del af den analytiske bearbejdning af empirien, ville det kræve en helt anden form for metode – altså en anden metode end fotografering. Eller alternativt kunne man anvende fotografier, som brugerne havde taget. I NOVA's kontekst er dette ikke, måske ikke det mest hensigtsmæssige, da brugerne på NOVA er så kognitivt udfordret at det ville være vanskeligt for dem at anvende et kamera af nogen art. Men i en anden kontekst og en anden brugergruppe kunne dette have været en farbar vej at gå. I forhold til NOVA's brugergruppe, kunne jeg alternativt have valgt at anvende deres tegninger som empiri, hvor man ville kunne argumentere for at brugerens perspektiv ville have mulighed for at komme til udtryk og blive repræsenteret. Derudover kunne videoobservationer måske have fungeret godt, hvis jeg ville have fokuseret på hvordan den brugen af rummet rent faktisk foregår i den praktiske anvendelse.

Det bringer mig naturligt videre til min egen position og dobbelte rolle i undersøgelsen. Jeg lægger ikke skjul på, at jeg som leder på NOVA selv har været med til at træffe mange af de indretningsmæssige beslutninger, som analysen senere retter et analytisk blik imod. Det betyder selvfølgelig, at der er blinde vinkler. Alt andet ville være naivt at forestille sig. Selvom jeg rent teoretisk vedstår mig situeret viden og arbejder ud fra det onto-epistemologiske perspektiv må jeg også anerkende at dette blik har sine begrænsninger – jeg ser altså ikke alt, og jeg ser per definition heller ikke det andre mennesker ville se. Min viden er derfor opfattet og forstået gennem min ledelsesfunktion. I det perspektiv ligger der et ansvar; et ansvar for både brugere, personale og økonomi. Mit blik er derfor præget af disse ledelsesmæssige hensyn og intentioner. Måske er analysen derfor ikke kun et udtryk for et forsøg på at forstå, men også en form for refleksiv evaluering af; Hvad virker? Hvad virker ikke? Og Hvad skal vi justere på? Disse spørgsmål rejser dermed en række nye spørgsmål – etiske spørgsmål om grænsen mellem undersøger og leder. Har jeg måske, ubevidst eller bevidst, brugt opgaven som et redskab til at kvalificere beslutninger og retfærdiggøre valg som jeg har truffet, eller måske påvirke den fremtidige praksis? Havde jeg som ekstern forsker besøgt NOVA med samme formål – uden at have været medskabere af rummet – så var analysen formentlig blevet en anden. Men jeg vil her henholde mig til mit videnskabsteoretiske ståsted: Gennem mit onto-epistemologiske perspektiv (Falkenberg, 2017; Jensen, 2022) – og med Donna Haraways (2018) begreb om situeret viden – anerkender jeg, at

viden ikke opstår i afstand, men i relation. Derfor er det ikke et problem, men snarere en præmis, at jeg er indlejret i feltet. Og det er netop gennem denne indlejring, at undersøgelsen får sin analytiske dybde.

Det samme gælder mit valg af metode. Ved at arbejde med visuel etnografi (Pink, 2007), har jeg skabt et grundlag for at tænke billeder som relationelle og situerede – ikke blot som dokumentation, men som data, der skaber erkendelse. Den erkendelse, jeg producerer, er farvet af mit blik – men det gør den ikke mindre gyldig.

Jeg har som sagt helt bevidst fravalgt empiri, hvor der indgår eller som integrerer mennesker, som fx interviews og deltagerobservationer, og udelukkende fokuseret på billeder af nonhuman-aktører. Dette valg står jeg ved, men jeg er bevidst om, at jeg på den måde frasorterer visse former for viden – fx hvordan brugerne selv oplever eller bruger rummene. Det er en pris, jeg har valgt at betale for at forfølge en bestemt teoretisk og metodologisk effekt.

Ved at udelade menneskelige aktører mister jeg fx adgang til viden om, hvordan rummene opleves og bruges i praksis, både af brugere og personale. I stedet for funderes analysen i mit eget blik og de scripts, jeg ser aktualiseret i billederne. Det giver en teoretisk konsistent analyse, men udelukker ligeledes menneskelige erfaringer, som måske kunne have nuanceret forståelsen. Jeg anerkender dette som et metodisk vilkår – og håber, at mit projekt derfor kan læses som ét situeret perspektiv blandt flere.

Hvis jeg her på bagkant skal prikke lidt til begrebet om appropriering – og tanken om det gode pædagogiske rum – så kunne man spørge: Måske findes der slet ikke et "godt" rum? Måske findes der udelukkende relationelle betingelser, hvor pædagogik opstår i mødet mellem intentioner, materialitet og kroppe. Hvis det er tilfældet, så forskydes forståelsen af rummet: Det er ikke løsningen, men ét svar blandt flere – flygtigt, situeret og altid under forhandling.

Hvis jeg alligevel skal finde et kritisk punkt i analysen, så lad det være i relation til fotografi 10 – billedet med hængeteltet og briksen. Jeg skriver i analysen, at teltet repræsenterer et sanseligt og tryghedsskabende element – og at det dermed indgår i en pædagogisk appropriering af rummet. Det mener jeg stadig. Men sandheden er, at teltet – indtil nu – ikke er blevet brugt af nogen. Ingen

brugere har sat sig i det. Ingen har fundet vej derind. Det er kun mig selv, der har testet det.

Faktisk gør jeg det nærmest dagligt – som en del af det, jeg ynder at kalde en gedigen pædagogisk indsats. Jeg prøver at vise vejen: kravler lidt ind, sætter mig halvt til rette, trækker vejret dybt og lader kroppen finde ro. Men teltet forbliver tomt. Det er stadig kun mig, der bruger det. Og så rejser spørgsmålet sig naturligvis: Kan man overhovedet tale om en vellykket appropriering, hvis ikke nogen – ud over lederen selv – tager rummet i brug?

Jeg vil mene, at man her ser et sammenstød mellem en teoretisk velfunderet analyse og en pædagogisk praksis, der har sit eget liv. For på papiret – og i min analyse – fungerer teltet. Det indskrives sig i en intention om sanselighed og afskærmning, og det udspringer af en tydelig pædagogisk idé. Men det ændrer ikke ved, at virkeligheden endnu ikke har taget imod invitationen. Og det viser noget væsentligt: at pædagogisk potentiale og faktisk brug ikke nødvendigvis følges ad. Analyse og praksis er to forskellige ting – og begge har deres berettigelse.

Denne refleksion trækker også en tråd tilbage til mit kapitel om etik i en posthuman analyse. Med udgangspunkt i Spangsbergs (2025) ph.d.-afhandling rejser jeg spørgsmålet om, hvorvidt fravalget af menneskelige aktører kan virke problematisk – især når målgruppen netop kæmper for anerkendelse og agens. Jeg har argumenteret for, at mit fokus på non-humane aktører ikke er en negation af brugernes betydning – men snarere et forsøg på at rette blikket mod de materielle aktørers ofte oversete rolle i den pædagogiske praksis. Det betyder ikke, at de menneskelige aktører er uvæsentlige, men at materialiteten i sig selv er værd at analysere som en aktiv medskaber af praksis.

Jeg er samtidig bevidst om, at mit teoretiske blik – med sin vægt på materialitetens agens og intra-aktioner – også besidder visse begrænsninger. Fx siger det ikke meget om sociale magtforhold, brugerperspektiver eller organisatoriske strukturer. Det er ikke en kritik af teorien, men en påmindelse om, at ethvert perspektiv både åbner og lukker for noget. Og måske gemmer der sig nogle af de mest interessante spørgsmål netop i det, jeg har udeladt. Dem tager jeg med mig til det mundtlige forsvar af opgaven.

Min undersøgelse er, som bekendt, foretaget med udgangspunkt i NOVA og dennes rammer. Den er derfor dybt forankret i én helt specifik kontekst. Alligevel tror jeg, at de spørgsmål, jeg stiller – om rummets og tingenes agens, om intention og brug, og om eksklusion og deltagelse – er relevante og kan genkendes i mange andre pædagogiske praksisser. Dette er ikke for at overføre konklusioner, men for at åbne for nye spørgsmål.

Det er netop denne åbning – mod spørgsmål snarere end svar – jeg i det følgende vil samle op på i konklusionen.

Konklusion på undersøgelsen

I dette kapitel sammenfatter jeg undersøgelsens fund ved at besvare de undersøgelsesspørgsmål, jeg stillede i begyndelsen af opgaven for at kunne adressere det væsentlige: min problemformulering, som udgør grundlaget for hele undersøgelsen:

“Hvilken betydning giver rummet for den mulige udøvede pædagogik på Dagtilbuddet NOVA?”

Min undersøgelse er båret og defineret af bestemte teoretiske valg og en metodologi, der har gjort det muligt at foretage netop denne type analyse i en kontekst som NOVA.

Den metodologiske tilgang, jeg har anvendt til at producere det empiriske grundlag, er visuel etnografi med afsæt i Sarah Pink (2007). Dette har muliggjort en metodeforståelse, som er tæt forbundet med mit videnskabsteoretiske ståsted i posthumanismen – med særligt fokus på det onto-epistemologiske perspektiv og relationel ontologi. Her har jeg trukket på Helene Falkenberg (2017) og Michael Peter Jensen (2022) for at skabe det videnskabsteoretiske fundament, som har gennemsyret undersøgelsen fra start til slut.

Jeg har udelukkende haft fokus på materialitet i min undersøgelse. Derfor er menneskelige aktører helt fraværende i mit empiriske materiale. Det er en afgørende faktor for måden, hvorpå undersøgelsen er struktureret, og det har naturligvis betydning for, hvilke konklusioner det overhovedet er muligt at drage i dette kapitel.

Undersøgelsens teoretiske fundament hviler på tre centrale bidrag:

Først og fremmest har jeg arbejdet med materialitetsbegrebet, inspireret af Tine Damsholt og Marie Sandberg (2018), som har bidraget til en grundlæggende forståelse af, hvordan materialitet påvirker sociale og pædagogiske processer.

Dernæst har Madeleine Akrich (1992) og Jane Bennett (2021) bidraget med centrale begreber og teoretiske positioner. Akrichs begreb *script* og *de-script* har gjort det muligt at analysere, hvordan rum og arkitektur på NOVA indeholder forventninger og retningsanvisninger – og hvordan disse til tider udfordres eller omskrives i praksis. Dette svarer direkte på mit første undersøgelsesspørgsmål, idet analysen tydeliggør, hvordan scripts i rummene både aktualiseres og forhandles i pædagogisk kontekst.

Bennetts begreb *thing-power* har bidraget til en forståelse af, hvordan genstande og rum har agens og dermed udøver indflydelse – ikke kun på mennesker, men også på hinanden. Dermed besvarer jeg mit andet undersøgelsesspørgsmål: Materiale og rum udøver agens og indgår aktivt i skabelsen af pædagogisk praksis – de former, inviterer og regulerer.

På baggrund af analysen vil jeg fremhæve følgende hovedpointer som væsentlige i forhold til at besvare problemformuleringen og ligeledes mine undersøgelsesspørgsmål som blev præsenteret i begyndelsen af projektet:

- Rummet har betydning for pædagogikken – ikke som en kulisse, men som en medskabende aktør, der aktivt påvirker og former, hvordan pædagogik udøves og forstås i praksis.
- Akrichs (1992) begreb *scripts* og *de-descriptions* viser sig anvendelige til at belyse, hvordan de fysiske omgivelser både understøtter og begrænser det pædagogiske handlerum.
- Bennett (2021) synliggør, hvordan objekter og rum ikke blot reagerer på menneskelig intention, men besidder en egen kraft, der kan forstærke eller modarbejde pædagogiske formål.
- Der findes ikke én universel sandhed om det “gode” pædagogiske rum – rummets betydning må altid forstås i sin kontekst og i lyset af de relationer, der udspiller sig i og med det.

Mit tredje undersøgelsesspørgsmål berørte, hvordan visuelle etnografiske fotografier kan bidrage til erkendelse af rummets betydning. Dette har jeg opnået en forståelse af gennem arbejdet med fotografierne som situerede data og performative udtryk – ikke blot som dokumentation, men som analyseværktøj i sig selv. Fotografierne har synliggjort materialitetens rolle i pædagogikken og givet adgang til erkendelsesformer, der ikke nødvendigvis kunne opfanges med ord alene.

Denne undersøgelse har givet mig mulighed for at konkludere, at:

Rummet har betydning for den mulige udøvede pædagogik på NOVA – ikke som en passiv ramme, men som en aktiv og medvirkende kraft i pædagogisk praksis.

Dog skal det af hensyn til en retvisende gengivelse dog nævnes, at denne sætning ikke alene kan indfange undersøgelsens fulde kompleksitet. Den viden og forståelse, jeg har opnået, lader sig først og fremmest aflæse i samspillet mellem teori, metode og analyse – og kræver en grundig læsning af projektet i sin helhed.

Perspektivering

I dette kapitel perspektiverer jeg undersøgelsen og åbner op igen, efter at konklusionen har samlet trådene. Formålet er ikke at gentage pointerne, men at række ud mod nye spørgsmål og mulige videre refleksioner.

Som jeg kort var inde på i diskussionen, er min undersøgelse naturligvis forankret i konteksten NOVA – et specialpædagogisk dagtilbud med helt særlige forudsætninger. Men selvom feltet er afgrænset, rejser undersøgelsen spørgsmål, der har relevans i en bredere pædagogisk sammenhæng. Det gælder ikke mindst forholdet mellem rum, materialitet og pædagogisk praksis – og hvordan de fysiske omgivelser former, forstyrrer eller understøtter de relationer og intentioner, der udspiller sig i hverdagen. Min undersøgelse har taget afsæt i en specialpædagogisk praksis, men den kunne sagtens inspirere til refleksioner i almene dagtilbud og institutioner, hvis man anlægger et onto-epistemologisk blik på materialitetens rolle.

Mit valg af metodologi og videnskabsteoretisk ståsted har været stringent og åbnet for bestemte erkendelser. Men det har samtidig betydet metodiske begrænsninger – særligt i relation til fravalget af humane aktører. Det kunne have været interessant at undersøge, hvordan brugerne selv oplever rummenes scripts og betydninger, eller hvordan personalet – bevidst eller ubevidst – arbejder med materialitetens pædagogiske potentiale. En fremtidig undersøgelse kunne kombinere mit blik med fx interviews, feltobservationer eller deltagende aktionsforskning.

Et andet perspektiv handler om, hvilke spørgsmål fagpersonerne stiller sig selv. Undersøgelsen peger på vigtigheden af, at fagpersoner forholder sig kritisk, aktivt og undersøgende til rummets virkning – og ser materialitet som en væsentlig faktor i det pædagogiske samspil. Det betyder også, at arkitektur og indretning ikke blot bør være praktiske løsninger, men en del af den pædagogiske refleksion og planlægning.

Min analyse har vist, at de mest vellykkede former for appropriering sker, når bygningens arkitektoniske udtryk spiller sammen med den pædagogiske intention. I det lys kan det virke problematisk, at pædagogiske institutioner ofte indrettes ud fra standardiserede funktionskrav frem for en sanselig og relationsbåret forståelse af pædagogik. I mange tilfælde – som også er

tilfældet på NOVA – flytter praksis ind i bygninger, der ikke er tænkt med det pædagogiske for øje. Min undersøgelse viser, at det kan være vanskeligt, men ikke umuligt, at samtænke pædagogik og rum – og at det netop er i det spændingsfelt, at der opstår mulighed for nye erkendelser.

På et helt personligt plan har arbejdet med projektet skærpet min opmærksomhed på, hvordan det at arbejde med rum og materialitet kan ændre små, men betydningsfulde, dynamikker i hverdagen. Når jeg fremover agerer som leder i en pædagogisk kontekst, vil jeg være mere bevidst om, hvordan jeg tænker rum ind i tilrettelæggelsen af hverdagen – og hvilke forventninger og muligheder, jeg stiller til personalet i den forbindelse.

Litteraturliste

Akrich, M. (1992). The de-scription of technical objects. I W. E. Bijker & J. Law (Red.), *Shaping technology/building society: Studies in sociotechnical change* (s. 205–224). MIT Press.

Baroutsis, A. (2020). Sociomaterial assemblages, entanglements and text production : Mapping pedagogic practices using time-lapse photography. *Journal of Early Childhood Literacy*, 20(4), 732–754. <https://doi.org/10.1177/1468798418784128>

Bennett, J. (2021). Levende materialitet: Tingenes politiske økologi (1. udg.). Forlaget Mindspace.

Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (Red.). (2015). Kvalitative metoder: En grundbog (2. udg.). Hans Reitzel.

Damsholt, T., & Sandberg, M. (2018). Hvor tingene summer: Stemning og læringsrum på universitetet. I M. Martinussen & K. Larsen (Red.), *Materialitet og læring* (s. 49–74). Hans Reitzels Forlag.

Danmark. (2025). Lov om social service (Serviceloven), LBK nr. 155 af 26. februar 2025. Retsinformation. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2025/155>

Falkenberg, H. (2017). Skole- og ungdomsliv i overbygningsskolens rum og steder: Diffrakitive og rytmeanalytiske læsninger af skoleliv i nye organiseringer af udskolingen. DPU, Aarhus Universitet.

Haraway, D. (2018). Situeret viden: Videnskabsspørgsmålet i feminismen og det partielle perspektivs forrang (1. udg.). Mindspace.

Haraway, D. (2021). At blive i besværet: Om at skabe slægt i chthulucæn (M. Krølle, Red.; O. L. Henriksen, Overs.; 1. udg.). Mindspace.

Jensen, M. P. (2022). Skriversubjektivitet i det multimodale danskfag: En posthuman undersøgelse af affekt, krop og materialitet i skriveundervisningen. Aalborg Universitetsforlag.

<https://doi.org/10.54337/aau506310518>

Juelskjær, M. (2009). *En ny start: bevægelser i/gennem tid, rum, krop og sociale kategorier via begivenheden skoleskift: Ph.d.-afhandling*. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Korsgaard, O., Kristensen, J. E., & Siggaard Jensen, H. (2017). Pædagogikkens idehistorie. Aarhus Universitetsforlag.

Pink, S. (2007). The visual in ethnography: Photography, video, cultures and individuals. I *The visual in ethnography: Photography, video, cultures and individuals* (2. udg., s. 21–39). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9780857025029>

Spangsberg, I. (2025). The matter of in-ex-clusion: A post-qualitative study of material-discursive boundary-making in schools. Aalborg Universitetsforlag.

FN. (2006). Konvention om rettigheder for personer med handicap. De Forenede Nationer. <https://www.fn.dk/verdensmaal/maalene/maalsaetninger/konvention-om-rettigheder-for-personer-med-handicap>

Bilagsliste

<u>Low Arousal på NOVA</u>	<u>Bilag 1</u>
<u>Neuropædagogik på NOVA</u>	<u>Bilag 2</u>
<u>NOVA's pædagogiske vision</u>	<u>Bilag 3</u>